

ԲԵՐԱԳՈՆԵՅԱՆ ԱՅԿԱԳՐԱՆ

ՄԱՅՐ ԱՌՈՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՍՏԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄԵԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՄԱՍԼՈ ՇԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈԳԵԳԱՆՈՒՄՏ ՄԻՒԹԱՐԻԶԸ

Լոյն անդամները, այն Մարմնային, որ քրիստոնեական եկեղեցին է այսօր: Պենտեկոստի օրը Միսիթարիքին այցելութեամբ աշակերտներու տգիտութիւնը փոխուեցաւ հիմաստութեան, կասկածատուութիւնը՝ հաստատամտութեան, եւ վախկոտութիւնը՝ բաշխութեան: Դարձան լեզուագետ, ամենագետ, ամենակարող եւ ունեցան անսխալ առաջնորդութիւն մինչեւ իրենց մարտիրոսական վախճանը:

Սուրբ Զոգին երրորդութեան երրորդ անձն է, որ կը բնակի ամեն քրիստոնեական եկեղեցւոյ մէջ եւ կ'օժտէ ճշմարիտ հաւատացեալը երկնային շնորհներով, որպէսզի ան լուսաւորութեան գործ կատարէ հեթանոսներու մէջ: Մեր ներքին ու արտաքին կեանքով, մեր խօսքերով ու խորհուրդներով, մեր ցանկութիւններով ու որոշումներով, վերջապէս՝ մեր վարք ու բարքով պէտք է նմանինք Քրիստոսին, եւ մեր բոլոր գործերը՝ եղեր են մեծ կամ փոքր, պէտք է կրեն Ս. Զոգիին դրոշմը, եւ սրբանալու, բարձրախալու եւ անմահանալու համար պէտք է մեզի առաջնորդ ունենանք Միսիթարիքը, որ Աստուծոյ Զոգին է:

Դարերէ ի վեր Սուրբ Զոգին կը փորձէ Իր գահը հաստատել մեր սիրտերուն մէջ, դարերէ ի վեր արմենէն թանկագին ընծաները կը մատուցեն մեզի, եւ մեր ապեալական ցանցերով կը մերժենք Իր խաղաղութեան, Իր բարութեան, Իր իմաստութեան եւ Իր սիրոյ խնդիրները:

Շարունակութիւնը՝ էջ 3

Քրիստոնեական եկեղեցւոյ կազմութեան օրն է այսօր:

Օր մը ցնձալից, եռամեծ ու փառապանծ: Քրիստոսի աստուածանային գործին առաջին պատուները այստեղեան Վերստան մէջ Ս. Զոգիին շնորհաց հեղուկով աշակերտներուն հոգիներուն մէջ, ուրիշ առաջին եկեղեցւոյ ծնունդովը իմաստութեան եւ գործութեան անձ՝ դարձան անվեղեղ շահակիրները հեթանոս ժողովուրդներուն մէջ հաւիտեական կեանքի եւ ճշմարտութեան:

Այս պատմական մեծ օրը շնորհատու օր մըն է բոլոր քրիստոնեայ հաւատացեալներուն համար: Սուրբ Զոգին առաջին անգամ կ'ընթացէ Դարի երկրին գաւազներուն եւ եղբայրներ կոչեց գանձը: Անուցմէ շատեր հաւատեց լսեցին երկնային այդ կուսակալութեան զինուորացիներուն: Այդ սուրբ օրը երկրին ու երկնիւք միացան, ճշմարտութիւնը փայլատակեց հեթանոս բազմութիւններուն վրայ, խորտակուեցան սատանային իշխանութեան նկրթական արմուքները, մեղքը թողուց դարերու իր աւարը Սուրբ Զոգիին ուժին առջեւ, եւ Աստուծոյ հաւատով լուսաւորուած մարդիկ դարձան Քրիստոսի Մարմնի

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐԻՉԸ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՎ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՕՐԿԱ ՍՈՒԹՈՎ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից Հայրապետական օրհնութեամբ ողջունում եւ շնորհավորում ենք համայն մեր ժողովրդին՝ Հաղթանակի եւ Խաղաղության օրվա առիթով:

Տոնական այս օրվա խորհուրդը անմահ է պանծալի հիշատակներով, որոնք մեր ժողովուրդը կերտել է Երկրորդ աշխարհամարտի ռազմադաշտերում անցած մարտական փառավոր ուղիով, հայ զորահրամանատարների ու իերոսների պարանքներով եւ վերածնված մույն քաջարի ոգով մեր ժողովուրդը պաշտպանելով Արցախի ազատ ապրելու արդար իրավունքը: Մենք այսօր տոնում ենք 15-րդ տարեդարձը Շուշիի ազատագրության, որը հանուն Արցախի մեր ժողովրդի հաղթական պայքարի խորհրդանշին է: 1992 թ. մայիսի 9-ի օրհմարեր օրվա ավետիսով ցնծում էր համայն հայության հոգին, եւ այսօր վերստին ազգս հայոց միավորվել է հայրենի մեր հողի ազատագրության պանծալի խորհրդով: Արցախն այսօր լուսավորված է ազատության կենսաբեր շողերով եւ ապրում է վերածննդի շնչով՝ մարմնավորելով նվիրական իղձերը մեր ժողովրդի, արդարության նորոգված հույսն ու հավատը: Մեր ուրախությամբ գումարվել է նաեւ մեր Հայրենիքի՝ Հայաստանի եւ Արցախի ազատ ու խաղաղ կյանքի առաջընթացի, ստեղծագործ բազմի ձեռքբերումների եւ նվաճումների ուրախությամբ:

Գոհությամբ ենք մատուցում Բարձրալիք, որ կամեցաւ պաշտու ու հուսաբեր առավորը ազգային մեր կյանքի:

Աղոթք ենք բարձրացնում երկիրն ընդարձակ հողերի համար Երկրորդ աշխարհամարտի գոհերի եւ մեր արի զավակների, ովքեր իրենց կյանքը նվիրեցին Արցախի ազատությանը:

Հայցում ենք, որ Տերը խաղաղ պահի աշխարհը համայն, մեր Հայրենիքն ու ժողովրդին եւ օրհմի մեր ջանքերը՝ ի խնդիր մեր արդար հույսերի իրագործման եւ ի սեր հայրենի մեր երկրի բարգավաճման ու բարօրության:

Շնորհք եւ խաղաղություն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցին ընդ մեզ եւ ընդ ամենեւեմ: Ամեն:

Մայր Աթոռի ներկայացուցիչները մասնակցեցին ՄՄՆ հայոց թեմերի տարեկան ժողովներին

Մայիսի 4-6-ը Զեմսփոփոխում եւ Փասաղենայում տեղի ունեցան Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցւոյ ՄՄՆ Արեւելյան եւ Արեւմտյան թեմերի թեմական տարեկան ժողովները:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հայրապետական տնօրինութեամբ Արեւելյան թեմում Մայր Աթոռ Էջմիածինը ներկայացնում էին Տ. հորեքն Զին. Կիրակոսյանը եւ Տ. Արամ Զին. Մակարյանը, իսկ Արեւմտյան թեմում՝ Տ. Վահրամ Զին. Մելիքյանը եւ Տ. Դեմետրի Զին. Մայիկյանը:

Մայիսի 2-3-ը արժանապատիվ քահանաները մասնակցեցին Նաեւ թեմերի քահանայից ամենամյա ժողովներին:

Մայր Աթոռի ներկայացուցիչները եղան Նաեւ Զյուսիսային Ամերիկայի հայկական համայնքներում ու ծխերում:

Եկումենիկ պաշտոնականների հավաք ժնեւում

Այս տարի՝ մայիսի 7-9-ը, Շվեյցարիայի Ժնեւ քաղաքում տեղի ունեցաւ եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի (ԵՀԽ) Եկումենիկ պաշտոնականների հերթական հավաքը, որին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ մասնակցեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Միջեկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակի վարիչ Տ. Զովակիմ վրդ. Մանուկյանը:

Հավաքի ընթացքում ԵՀԽ պաշտոնատար անձինք ներկայացրեցին կառույցի վերջին շրջանի գործունեությունը եւ հետագա ծրագրերը: Հանդիպման ընթացքում կազմվեցին առանձին աշխատանքային խմբեր՝ քննարկելու համար կառույցի կողմից իրականացվող ծրագրերի ընթացքը: Մասնակիցները Նաեւ առիթ ունեցան արտահայտելու իրենց տեսակետները՝ ԵՀԽ-ի եւ Եկումենիկ պաշտոնականների միջեւ համագործակցություն ավելի արդյունավետ եւ կառույցի աշխատանքներն ավելի թափանցիկ դարձնելու ուղղությամբ:

Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժին

Հոգեհանգստյան արարողություն՝ Երեւան-Մոզի ավիավթարկի տարեկիցի առիթով

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Շայրագոյն Պատրիարք եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տնօրինութեամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում մայիսի 6-ին՝ Ս. Պատարագից հետո, կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն՝ ի հիշատակ մեկ տարի առաջ տեղի ունեցած Երեւան-Մոզի ուղերթի օդանավի ավիավթարկի գոհերի:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՄ ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԱՅԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐԱԼՆԵՐԻ ՀԵՏ

Մայիսի 8-ին, Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակի 62-րդ տարեդարձի առիթով, Մոսկվայի հայոց դպրոցի իր հյուրընկալ հարկի տակ էր հավաքել Մոսկվայում և Մոսկվայի շրջանում ապրող Հայրենական մեծ պատերազմի մասնակից երեսուկից պզդիկներին: Եկեղեցու նախածնունդով մեծ հոգևորականությամբ և զգուշացմամբ մեծ ոգևորությամբ և սկզբից վերադարձի կողմից, որոնց համար ուրախալիկ նորություն էր իրենց այցելող տեսել կրթական կենտրոնը և նրա սաներին:

Երեկոյան սկսվեց երեկոյան գեղարվեստական մասը, որ հայոց դպրոցի տան սաների և Մոսկվայի Հայ եկեղեցու «Նուռ» երիտասարդական միության

շանքերով կազմակերպել էր դարձող պաշտոնությունը: Հանդիսությունը իրենց մասնակցությունը բերեցին Ռուսահայոց թեմի առաջնորդ Ս. Եզրաս եպսկոպոսը, Մոսկվայի Ս. Հարություն եկեղեցու հոգևորականաց զուգը, հրապարակապես պատվավոր հայրորդներ և բազմաթիվ երեկուհիներ:

Հավատարմությունը ներկայիս օրինական խոսք ուղղեց Եզրաս սրբապետը՝ մասնավորապես ասելով. «Այն մեծ հաղթանակը, որ նվաճեցին մեր բազմաթիվ Հայրենական մեծ պատերազմում, ապահովեց մեր ներկան, այդպիսով մեր գոյությունը»:

ՈՐԱՄԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԱՆ ՄԱՍԿՈՎԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԵՎ ՀՈՒՆԻՒ ԿԱԿԱՏԱՐՄԱՆ 15-ՎԱՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՇԿՈՒՄՆԵՐ ԿԻՐԱՎԱՅՈՇ ԹԵՄՈՒՄ

Մայիսի 9-ին Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու և Վրաստանում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանատան համատեղ նախաձեռնությամբ կազմակերպվեց միջոցառումների շարք՝ նվիրված Հայրենական մեծ պատերազմի հաղթանակին ու Հուլիի ազատագրման 15-ամյա հոբելյանին:

Վրաստանում ՀՀ արտակարգ և լիազոր դեսպան Հրաչ Միլվելյանի առաջնորդությամբ դեսպանատան կազմը ծաղկեպսակ ղեկը Թբիլիսիի ԱՆ-ի հայ գիւղի գերեզմանի մոտ:

Նույն օրը Թբիլիսիի առաջնորդահիստ Սուրբ Գեորգ եկեղեցում, հանդիսությունում թեմի առաջնորդ Ս. Վազգեն եպս Միքայիլյանի, կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն՝ ի հիշատակ մեծ Հայրենականի և Արցախի ազատագրման համար զոհված ազատամարտիկների: Հոգեհանգստյան արարողությանը ներկա գտնվեցին ՀՀ դեսպանը, Վրաստանի Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի աշխատակից Բեջա Միկիշվիլի, Վրաստանի գրողների միության նախագահ Մաղվա Գոնաշվիլի, Թբիլիսիում գրաքննադատ հասարակական կազմակերպությունների ղեկավարներ: Հավատարմությունը արգանք հայրը ներկա-

ներին դիմեց ոգեկոչման ու շնորհավորանքի խոսքով:

Արարողությունից հետո ներկաները բարձրացան Թբիլիսիի հայ գրողների և հասարակական գործիչների Պանթեոն, ուր թեմի մշակութային բաժնի նախաձեռնությամբ կազմակերպվեց ծառատունկ: Ի նշանավորում օրվա խորհրդի տակվեց 36 եղևնի, որոնք խորհրդանշում են Պանթեոնում հանգչող հայ մեծանունների թիվը: Ծառատունկի ավարտին տեղի ունեցավ դասական ու ժողովրդական երաժշտության համերգ:

Հայրենականի օրը նշանավորող միջոցառումներ անցկացվեցին նաև Մամքիս-Ջալալիում և Աջարայում:

Վիրահայոց թեմի մամուլի ղեկավար

Ձեր գերազանցություն
Ցանկանում ենք Ձեր կառավարությանը ներկայացնել մեր խիստ մտահոգությունը՝ Թուրքիայում ապրող կրոնական փոքրամասնությունների առաջնորդների ու անդամների սպանությունների, նրանց դեմ ուղղված այլ սպանության լիցենզի վերաբերյալ: Թուրքիայում կատարված բռնությունների լուրը թե՛ Թուրքիայում և թե՛ Թուրքիայից դուրս բնակվող Հայաստանի պետական և տաղանավոր առաջացում, իսկ ինչպիսի սպանությունները սարսափեցնում են: Այն փաստը, որ այս հանցագործությունների շարժառիթը մարդկային որոշակի խմբերի նկատմամբ ատելություն է, տազանավոր առաջացում ողջ աշխարհի եկեղեցիների ու բարի կամքի մարդկանց շրջանում:

Վերջին որոշումները ապրիլի 18-ին Մալաթիայում տեղի ունեցած երեք քրիստոնյայի դաժան սպանություններն էր: Խոսքերը բավարար չեն նկարագրելու նման սարսափագրու մահերը: Հոգեկանների ու նրանց ընտանիքների իրենց աղոթքներում հիշել են շատ երկրների եկեղեցիներ: Նման դեպքերում եկեղեցիներն ու քաղաքացիները կայուն են իշխանություններին՝ աջակցություն և օգնություն և հետագա հանցագործությունները կանխելու ակնկալիքով:

Հայ գրող Հրանտ Դիմիկ սպանությունը թուրք և Հայաստանի հիշողության մեջ, այդ եր փաստում Թուրքիայի տարբեր խավերի ու ազգությունների քաղաքացիների հոծ բազմություն առկայությունը Սամսունի փողոցներում, որը մի հուզիչ հարգանքի տուրք էր բաշտ և պատվավոր մարդու հանդեպ: Որոշումները կայուն են ապահովում պետք է ավելացնենք կաթոլիկ հոգևորական հայր Անդրեաս Սանտոնի անունը, որն անցյալ տա-

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ԿԱՌԱՋՉԱՐԽԱՅԻՆ ԽՈՐԻՐԻՂԻ ԳՂՏԱՎՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՄԱՌՈՒՆԵՂ ԿՈՐԽԱՅԻ ԿԱՌԱՋՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱԿ-ՈՒՄ ԹՈՒՐԽԱՅԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԵՎ ԼԻԱԳՈՐ ԴԵՄԱՐԱՆԻՆ

րի սպանվեց Տրապիզոնի իր եկեղեցում: Ծավալի է նշել, որ նման սպանությունների սովորաբար նախորդում են վանագի մեջ գնդվող անձանց՝ որպես կրոնական փոքրամասնության անդամների նկատմամբ սպանության լիցենզիա և բռնություն: Նմանատիպ միջադեպեր տեղի են ունեցել նաև ան-

կան Պատրիարք Նորին Ամենաբարեբաշի Բաթրոնիմոս Մաշինը՝ Մալաթիայում տեղի ունեցած վերջին իրադարձությունից հետո: Կառավարության անդամների, ինչպես նաև վարչապետ Ռեջեփ Թայյիբ Էրդոգանի կողմից նման սպանությունների անկեղծ դատապարտումը դրական կարևոր

պահովելու ռազմավարության համար:

Այնուամենայնիվ, վերջին ամիսների լուրերի համաձայն՝ դավադրություն է կազմակերպվել Թուրքիայում գտնվող ԵՀՆ երկու անդամ եկեղեցիների առաջնորդների՝ Տիգրանյան Պատրիարք Նորին Ամենաբարեբաշի Բաթրոնիմոս Ա-ի և Կոստանդնուպոլսի Հայոց Պատրիարք Նորին Ամենապատվություն Մեսրոպ Բ-ի դեմ:

Կրոնական համայնքները, որ հաճախակի սպանությունների են ենթարկվում, բախվում են նաև չլուծված Հայոց խնդիրների՝ կապված փոքրամասնությունների սեփականության և ծառայությունների հետ: Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդը պաշտոնապես պարբերաբար անդամադրում է եկեղեցու սեփականության վերաբերող կառավարության տեսակետի պահանջներին ու գործողություններին, որոնց հետևանքով եկեղեցին չի կարողանում օգտագործել իրեն պատկանող հողատարածքներն ու շենքերը՝ կրոնական դատարարականության և թեմային համար կրթություն ապահովելու, որբերին օթեան տրամադրելու և հիվանդներին խնամելու նպատակով:

Ձեր գերազանցություն, բարձրացնելով քրիստոնեական եկեղեցիների համար նման անտուրի հարցեր՝ մեծ նշանում ենք, որ որեւէ կրոնական փոքրամասնության իրավունքները չեն առանձնանում ընդհանուր իրավունքներից և փոքրամասնություն հանդիսացող այլ կրոնական համայնքների բարոյությունից:

Միջին Արեւելքում, ինչպես նաև տարածաշրջանի և աշխարհի միջոցով անկախ երկու միությունները մատնանում են, թե Թուրքիայի ժողովուրդն ու հասարակությունն ինչպես կարող են նպաստել խաղաղության հաստատմանը պաշտպանական աշխարհում: Թուրքիայի հարուստ մշակութային ժառանգությունը և բազմազանությունը ռազմավարություն են այս հարցում:

Սակայն օրենքը պետք է տեսնել լիակատար և կառավարության գործողությունների բոլոր մակարդակներում: Հանդուրժողականությունը պետք է լինի հասարակական նպատակ: Մենք ցանկանում ենք սոցիալական, քաղաքական և կրոնական առումներով հարգանք տեսնել մարդու արժանապատվության նկատմամբ, որն արտացոլված կլինի եկեղեցիների և այլ կրոնական փոքրամասնությունների նկատմամբ վերաբերմունքում:

Բռնություն ծնող գործողություններն իշխանությունների կողմից պետք է որակվեն որպես ծանր հանցագործություններ: Իշխանություններն օրենքով պետք է բռնություն գործողությունների արդարացիության առաջ կանգնեցնեն՝ իրար կանխելով հետագա հանցագործությունները:

Մենք ակնկալում ենք, որ կառավարության համապատասխան մարմինները կապահովեն հարգանք մարդու իրավունքների և օրենքի նկատմամբ, որը կապաշտպանի բոլոր քաղաքացիներին, նաև նրանց, ում հարցն այժմ բարձրացնում ենք:

Շնորհակալություն ենք հայտնում Ձեր ուշադրության համար, ակնկալում Ձեր պատասխան այս կարևոր հարցերի շուրջ և որ: ջուրում դրանք քննարկելու առիթները:

Անգլերենից թարգմանել է ՄԱՐԿԱՆ

ցյալ տարի. երիտասարդները վիճակորդներ են էին հասցնում Դիարբեքիրի Անդրի Ուղղափառ եկեղեցու հավատացյալներին, մի խումբ ցուցարարներ պատարագի ժամանակ ներխուժել էին Բեդրամայի պատմական եկեղեցի, Ադա-նայում մի բողոքական հոգևորականի ծեծել էին ու սպանացել սպանել, եթե չլուրան իր հավատը, Իզմիրում նմանատիպ խմբակային հարձակում էր եղել նաև մի կաթոլիկ վանականի վրա:

«Մենք խորապես ցավում ենք, որ վերջին շրջանում աճել են ահաբեկչության հանդուրժող գործողությունները, որոնք վտանգում են Թուրքիայի խաղաղ ամբողջականությունը», - ասաց Տիգրանյան

գործն կլինի: Նաև տեղյակ ենք նաև շնորհակալ, որ Ձեր կառավարությունը պաշտպանում է Թուրքիայի սահմանադրությամբ հաստատված կրոնական ազատությունը: Տարբեր կրոնների պատկանող մարդկանց միջև հանդուրժողականությունն ակնհայտ է թուրք հասարակության մեջ, երկրում գնահատվում է որպես խղճի հարց՝ համաձայն մարդու իրավունքների համընդհանուր դեկլարացիայի և մարդու իրավունքների չվորպական կոնվենցիայի: Վերջին տարիների այս և նման գործողությունները հիմք են հանդիսանում ատելությունից ծնված հանցագործությունները նվազեցնելու և մարդու իրավունքներն ա-

CNTCH - 15

Ձորի ԲՆԼԱՅԱՆ

ԱՐՅԱԽՅԱՆ ԷՍՔԻԶ

1995 թվականին «Ազգ» օրաթերթի խմբագրությունը լույս ընծայեց հայ անվանի գրող, հրապարակախոս Չորի Բալայանի «Դժիխք եւ դրահիտ» գիրքը՝ նվիրված Արցախի ազգային-ազատագրական պատերազմին։ Ստորեւ մեր ընթերցողին ենք ներկայացնում այդ գրքից մի հատված։

դասակարգի անպատիժ թողնելու բարձր: Ոչ մի բրիտանացի այդպես չի մտածում: Դրովիզետե այդպես չի մտաճել ինքը՝ Աստուկա: Կարող է ներշնչվել Ադդարթուլունը, հանգիստ կայել այն բանի, թե ինչպես էին մի ամբողջ ժողովրդի կյանք դարձրել «դա՛ր»՝ կամիլի տալիս ծանր աշխատանքից, դաշտայինի ամեն տեսակ աշխատանքից, որ հարկադրում էին նրան դասա-նուցմանը: Եւ դրանով հանդերձ ամեն, օրինակ, «Ափրիկ մերձագրորի»։ Կարող էին արդյոք Ադդարթուլունը հանգիստ լսել, թե միաբանվում ինչպես էին հրամայում իր ամբողջ ժողովրդին՝ ասելով. «Ինչպե՛ս կացնիք իրի ամեն կողման՝ տղայի նետեք գետը»:

Եվ նետում էին Նեղոսը՝ չնայած Աստծո ա-
նե տեսակ խախազողուշացումներին: Եվ մեկ
անգամ էլ, որ ասվեց փարավոնին մարդաբ-
պաններին, թե՛ ևա, ո՛ր սպանում է, ինքն է գոհ:
Այստեղ ինչպե՞ս Նահանջ գլխադարձե և չի-
շե Աղդեղ Սախարովին: Շուրջում պաղաղմի-
կոսն իմացավ մի սառույթաբան: Եվ դրա մա-

սիս գրեց իր «Գործի, Մտկված, այնտեղտ ամեն-
նորերը» գրքում: «Մի ասպախի տակալի պատե-
մունքը» է է եղել, որ 10-12 տարեկան տղանե-
րը իվկամանախոմոմ էլիգորական հոսանքը
տակել են այլազգի իրենց հասակակիցն, ես
ևս ղորու է նկելի պատունահոսից... ես չգի-
տեմ՝ ով է ամենի գոի այս պատունահոսի մեջ,
նա», որին տակել են, թե՛ նրանք, ովքեր տակ-
ել են»: Հարցազրույցն ինքնին նաեւ պատաս-
խան է Գրիգոր:

Եվ որպես ոչ սովորական խոսքեր ես, ոչ էլ պարզապես քարոզ: Դա ինքը կայանք է: Դա կուրաժորվույթն է գործողություններ: Մի՞թե Աստված չէր հավակնում, որ իր պատվիրակները ինչ արժեքներ, թե՛ չարիք չափազանց: Եվ ով գիտե, թե դեռ որքան Նորաճին առաջնեկների դիակներ պետք է լուրջալիկ Ներսիսի, ես ինչ կկրկեր ամբողջ Բարսեղի մոռոլորի կիճակը, թե ամենա մարդասիրական «Մի՛ սպասանեք» բանաձևն է: Հեղինակը չիմարայել Մովսեսի պատրաստիվներն արդեն ոչ թե քարոզով, այլ գործունական քայլերով: «Եվ կենտրոն ամեն իր առաջնեկ եզակույթան իսկ հողում, սկսած առաջնեկից փառավորի, որը գալիս վրա է Նստած, վերջացած առաջնեկն ստորկույտ, որ քաղաքացիի առաջ է Նստած: Կմեռնես Նստե թուրդ կեճակալիկների առաջնեկները: Եվ մեծ որը կեճակալիկան հողում, որը պսիսի ինչ տեղ եռերե ինչ ի՞նչ այլա...»:

Կենսափիլիսոփայական ամենաբարձրագույն ներդաշնակությունը ես համարում եմ Յին եւ Նոր Կտակարանների միասնականությունը: Դրանց միջեւ հակասություններ չկան չկան նաեւ հակադրություններ:

Զբիստույան «Սիրեցեք ձեր թշնամուն, օրհնեցեք ձեզ ակնծողներին, բարեգործեք ձեզ և տողներին և արդիքեք ձեզ եղբայրներդ և քույրերդ ակազողներ իմամբ» բողոքողն չի միտում Մովսէսի «Այն կերպ ական և առանձն առաւանք» արտահայտչութիւնը: Ինքը՝ Զբիստույան պախարակեով օրէնքի բացառապէս աղերս պաշարակեով, մասնացուց և անուր դոյր խնայական իմաստն ու գոյն: Ընդ որում, Նա չի մտնում Հիկն Կտակարարի օրէնքները Նոր Կտակարարի օրէնքներէից: Զանի որ Զբիստույանը, ինչպէս ասվում և Սուրբ Գրքում, աշխարհի եկավ, որպէսզի նրա վրայ կատարվի Ստանծ Հիկն Կտակարարի բոլոր խոսքերը եւ որպէսզի՝ աշխարհիկ, երկմակարկի և Երազմարի

րեքների ու մարգարեների ամբողջ ուժը՝ ցույց տալու էին Կառավարանի իսկական իմաստը ու ոգին: Յոսի օրերը կառաարողը («Սիրտեք ձեր թշամուն...») կատարում է դրա հետևելու է Զինը («Այն ընդ ական է առամն ընդ առաման»), միայն ոչ թե մեռյալ գիրը, այլ բարձրագույն կառարեպագրելած մեղ, ոգին...

Եվ այսօր, երբ ազեփիները կոյտնորով տապազում են «հոշոպան» լուսակաղապան ալբունը՝ «մերկացնող լուսակաղապերով», միթե չկը մտածում, որ երբ իրենց տղաներին սովորեցնեն ինչ էվտուրպան հոսանքը՝ տանելը պայագի հրենց հասակակցին, ապա այն ժամանակ արդեն, համաճար՝ Սահարայում, նրանք դառնում էին գոհ: Միթե չէին մտածում, երբ պայթեցնում էին քիստոսիտեանկան տամարներին գեղեթները եւ տամարներում անասունը երբ պահում, որ դառնով ոչ միայն գայլաբնու էին Զիրստոսին, այլեւ Մոխամմադին: Զակի որ Մոխամմադը ողջունել Զիրստոսին, Ով իր ձեռքով, պարսիկացի մորակ շինելով, ձաղկեց «դրամահոփներին», որոնք տամարում անասուն էր պահում: Անպեղ միայն բարեգութ չի լինում, այլ բարի ու արդարապիսին:

Եվ արհամարհելով զրական զանցանքը, արդեն որոշորդ ակամ կրկնում եմ, Եթե, Աստված չափի, հետապնդելով իրենց տերուկաները, գեղազանկարական, քաղաքական, տնտեսական եւ այլ շահերը, կծախեն Ղարաբաղը, կհարվածեն Ղարաբաղին, մահ կպիտեն Ղարաբաղում, ապա մեղավորները, դրսևում ոչ մի կսպանվեց, կստան ռոբեթի համաճարն, «սիստի մեղցկեւ»։ Իսկ Աստված, ինչպես հայտնի է մարդկության մարդոջ պատմությունից, շատ էլ քիչ սիրում կատակել...

**Ո՛վ իմ պաշտելի
Արմենիա**

(հատված Ա. Սիարունյանի ճառից՝
արտասանած իր ծննդյան
40-ամյակին նվիրված
հանդիսության ժամանակ)

Եվ ահա դար-
ձեալ տրտմու-
թիւն ունիւմ:

Թողէ՛ք, որ
ասեմ, թե մի օր,
այն երեկ էր, մի
կախարդիչ օր, ա
գատութիւնը՝ ա
տոււածային փա
լով ու գեղեցկ
թեամբ զարդարո
ւերով իր դիւթ
պակած, եւ իր
կեանքի եւ երջա
րածակելով՝ մեր
ծեծեց ու ասաց.

- Տե՛ս, նայիր, է՛ս եմ ահա, քո երազած Ազատությունը. տե՛ս՝ իկն գեղեցիկ եմ ե քոնս եմ:

Բայց մենք հայ չէինք, այլ թիւրքահայ, ռուսահայ, պարսիկահայ ամերիկահայ, նաեւ դարաքաղցի ականեցի, մշեցի, երեանցի, չարսեցի, եւ նրա՛ս՝ մեր փոկին չխաւսականք՝ «Յիւրսն տկն եւ իւրն գնաւ ոչ ընկալան»: Եւ ազատութիւն մեր դրանք լացեց, մոկտաց ու հեռացաւ:

Ահ, թե մենք միայն եւ միայն
«հայ» լինեցնե՞լ այդ օրերին...

Ես այնտամենայնիւ հաւատ
ունեմ խորունկ ու ժայռի պէս ան-
սասան, որ ես պիտի գալ վերս-
տին՝ Ազատութեան այն աստուա-
ծային գեղեցկուհին:

Այդ հաւատը հոգուս խորանում
ճառագայթող անշէջ բոց է, որ ո-
չինչ էլ ոչ որ կարող է մարել...

ՀՈԳԵԳԱՆՈՒՄՍ

ՄԽԻԹԱՐԻՉԸ

Նափոխուն, երբ կատարորեն սկսւա հալածել եկեղեցին և մուդեհն հալածանք ղէմ-թայագործներ հոգերտակակներն դիմ, Փարիզի եպիսկոպոսը հետեւեալ նամակը գրեց անոր. «Դառուն Նափոխուն, երկու հազար տարիէ ի վեր մենք՝ եկեղեցականներս, մեր աստուշտ ու անմիաբան վարմունքով, մեր նախանձներով և հալառաւորութիւններով քնցացեալ այս եկեղեցին ներսն բանդել, ինչպէ՛ս դու՛ս դուրսն ափսիս կրկեսա գայն քանդել:

Սուրբ Հոգիով բնակուած Եկեղեցիս ամբաստան, եւ ոչ մէկ յիշակալան ուժ կարող է կործանել զայն: Սուրբ Հոգիս լոյս է: Լոյսն է շնորութիւնն եւ տառանքն անոր հետ սերտացնելով մեր հոգեպէս կապը: Սուրբ Հոգիս խաղաղութիւնն է: Խաղաղութիւնն է՝ կոնսենսան մեր եկեանքի առաջնորդ կարգելով զայն: Սուրբ Հոգիս գործութիւնն է: Զօրութեամբ եւ ուղղորդելու, երբ կը ներշնչուի անոր շնորհներով:

րուի մեր մէջ սրբազան խորհուրդներու միջոցաւ: Ինչպէս երկաթը կրակին մէջ կը տաքանայ, կը կարմրի ու կ'այրէ, այնպէս ալ մեր սիրտերը կը տաքանան ու կը վառին՝ Ս. Զոգիին հետ հաղորդակցութիւն պահելով:

երկայև այս ամենատուր Այցելուին՝ Մխիթարիին կը պարտուր ինչ որ ունի մեր սիրտը՝ բարի, ինչ որ ունի մեր հոգին՝ ազնիւ, եւ ինչ որ ունի մեր միտքը՝ բարձր ու վսեմ: Անով կը գազուի մեր կիբրէրը, կը սուրբի մեր մեղքերը, կը շտկուի մեր սխալները, եւ կէտնականութիւն կը ստնայ մեր հոգեւոր կեանքը: Թող մեր օրերու հեթանոսներ ծաղրեն ու հալածեն Ս. Զոգիւր խնայազաւուտող հաւատացեալները: Թող խաբըլ ու գրով յայտարարեն, թէ Զոգիւ չկայ, Աստուած չկա: Բայց լաւ թող գիտնան, թէ շաշարհի իրական մեծութիւնները մեծ եղած են միայն Ս. Զոգիւին շնորհակտը: Եւ անոնք, որ այդ իմաստողութեամբ լուսանուած են, ներքին հաստատ տեղեկութիւն ունին աստուածային ճշմարտութիւնները մտախն: Ունին տարբեր աչքեր, որոնք ամենաթանձոր խաւարի մէջ անգամ կրնան տեսնել, եւ որոնցմէ զուլու են բերաւաւանները: Անոնք երկուք են՝ երկնիքի եւ աշխիւ են կը հաւատան ներկանն անոնի՝ ասպազային:

Եկեղեցին գանձարանն է Ս. Զոգիկոս շնորհետուն, ինչպէս դրամատունը գանձարանն է նիւթական իարստութիւններու: Դրամատունէն մեր առած փոխառութիւնը, որ կործանիչ տոկոսով կը տրուի մեզի, ու-

րախտաթուխ են յաջողութիւն չի բերեր մեր կեանքին, քայց եկեղեցիէն մեր ընդունած շնորհները բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս կը զօրացնեն մեզ: Դրամատան տուածը հոգ է, յուզում է, կորուստ է, միևնույն եկեղեցիին տուածը սուրբ է, մայայիտն օրհնութիւն:

Եւ պէտք է գիտեանք, որ փորձաթուղիներ, հիստոլոթիսներն ու զոքսաթուղիները երկիւքէն մէջ տրուան ազգարարութիւնն են, զգաստութեան կրպակներ, որ մեզ կը ցցեն եւ կը հրամայեն, որ շուտով դուրս գանք մերկին ցակցելէ եւ բռնենք առաքինութիւններն ճամբան: Պետրոս եւ Թովմաս առաքելները փորձութիւններ են ճանցեալներուս Ստուածածնութիւ: Սևաստի որդին թշուառութեան մէջ զգաստացաւ եւ զլոյսով եկաւ, որ հորը առջեւ: Հայոց Տոբոս թագաւորը տակշալից հիւստիութեան մէջ յետոյ ճանցաւ: Երրիտոսի Աւետարանը: Եւ որդիներ տարբեր կերպով եւ տարբեր ժամանակներու մէջ լեցուեցան ի. Հոգիին յտնոյնեղով:

Հոգեգալուստը իմաստութիւնն է շնորհ
ստանալու օր է: Թող վիշտերն ու փորձու-
թիւնները չը մղեն մեզի երկնային այդ ա-
նիկ այաբզաններն ընդունելու, այլ ինքնա-
բերաբար բանակը մեր սիրտերը Տիրոջ Ա.
Սեղանին առջեւ եւ երգեն դպիրներու
հետ: «ՀԵՐ ԵՒ Ի ՄԵԶ ՀՈԳԻՆ, ՍՈՐԵՒ ԱՍ-
ՏԻՈՒՄ»:

Վարդան աւգ. քինյ. ՏԻՒԼԿԵՐԵԱՆ

Սկիզբը՝ էջ 1

Մահացու գեներու քերած խաղաղութան մայակոյն ապահովութիւն չկրնար տալ մեզի: Փառաշուրտեամբ եղած քաղիքները չեն կրնար տեսապէս ուրբախացնէ մեր կեանքը: Հասիւնըրդութեամբ ու նկատմունքով ցուցաբերած ստերը չկերելու լուսախարութեան կը մատուց մեզ: Միայն Ս. Զոգիին շնորհներն են, որ աշխարհը կ'ուսն վերածնէ դրախտի եւ երկրապոկոնի ծոցովըրդութեամբ խաղաղութեան եղբայրներուն:

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ Զ ԱՊԻՐԱՏ

(1194/1195-1203)

Սկիզբը՝ թիվ 6-8

1198 թ. լայսիս-հունիս ամիսների միջոցին մահացավ Նեքոսես Լամբրոնացին: Նա մահացավ ընդունելով 45 տարեկանում՝ ծնված լինելով 1153-ին: Մականք տարրերը «Հայկա-մատուր»-ներն նրան տալիս են 32 կամ 38 տարակ կյանք: Լայրելով ընդունելով 45 տա-րի՝ նա իրենից հետո բողոք իսկայական գրական ժառանգություն էր: Նա Տաւրոսի եկե-ղեցում անակնկալ ձեռով մահացավ քաղալի ժամանակ բողոքի կամ սրտի իկվանությունը-րից: Թերեւս այդ իկվանությունը էր պայ-մանավորված նրա սրտեմը, գայրացկոտ էր հուգիստան ընկալությունը: Կարելի է նա-խեստ համաձայն չլինել չաա հարցերով, մա-կայն էլ կարելի չլինամք նրա հզոր մարդով է գարմանալիաչ գիտելիքներով ու հունակա-րաթը կրթությամբ: Մականք ընդունելով այս ամենը՝ էլ կարելի է ո՞վ կերպ այդտարացելն-րա տաւրաթիւնությունը, որը նպատակ էր Կիլիկիայի է ու բուն Հայաստանի հայուրյան երկրիկիսմանը: Նա եկեղեցիների միության ընդէլ չաա ազակով էր է պատրաստ էր համոզն դրա մինչև վերջ գնալ: Մականք մա ո՞չ հու-նարական էր է ո՞չ է հոմոնալական է մինչ-և է կամքի վերջը մնալ իսկական հայտաա-վան: Նա ընմարտացեղ մեր ազգի բերություն-ներն ու անկարգությունները, սակայն ուղ-ղափառությամբ հարցում անեկրայրոնե էր պաշտպանն էր: Հարկ եղած դիպքերու-Հայոց եկեղեցին, անկարգությունները ընմա-դատող Լամբրոնացին տարներին դեմ հաւ-նիս էր գալիս հայոց միաբնակ դավանանքի պաշտպանությամբ՝ պիտեղով, քե մի բնու-րյան առելը վրայ էլ, քաղեկերմականությու-րը չընդունել մոլորություն էլ, քե հույներից ձեռնադրություն տաամանի հարկ չկա, իսկ հայոց քահանայապետությունն անխախտ է: Դժվար էլ այս ամենից հետո համազգել, որ տաւրաթիւնությամբ ախտով վարակված Նեքոսես Լամբրոնացին ո՞չ հունարական է է ո՞չ է հոմոնալական, է իզուր են փորձում նրանով պատմունկ հոմոնալականներն:

Լամբրոսացին արքեի կարգը դասվեց միայն XX դարում: Այդ շարքումն սկսվեց Կոստանդնուպոլսում կապված միության մտեղծելու նոր ճիգերի հետ, սակայն Մայր Աթոռում չընդունվեց, Կոստանդնուպոլսում դրանից հետ կամեմքեցին, եւ միայն Նրուսա-նիքի տոնացույցով եւ նրա անունը պահպանվում էր արքեի շարքում: Գրիգոր Սկեստա-րի եւ Խաչատուր Լամբրոսացին, որ եղել են նրա աշակերտները, նրան գեղեցիկ ներդե-րում են ուսանավոր են ցվիրել: Բայց դրանք չեն վկայում, թե նա հմուց դասավել է եկեղեցու արքեի շարքը: Ներսէ Լամբրոսացին մա-

հացավ միջև։ Լեւոն Ռուբինյանի թագադրությունը, որը Չակչյանը դնում է 1198 ք հունվարի 6-ին, սակայն ըստ Մ. Օրմանյանի՝ եղել է 1199 թվի հունվարի 6-ին։ Թվականի ճշտումը թողնելով տոմարագետներին՝ մենք առաջիմ պահպանում ենք պատմագիտության մեջ բնորոշված թվականը՝ 1198 թվի հունվարի 6։

Համաձայն որոշ արդյուրդների՝ Լեւոն արշալին թագ որդակեց անգամ Բաղդադի աւմիսարեան Ղաթեր Լեւոնիմարիսի, սակայն այդ մասին հայկական արդյուրդները լոյմ են:

Կոմորադ արքեպիսկոպոսը թագադրեց Լեւոն Իփրիկեյանին, որով արտաքանայեւ հայոց արքան ընդունաւ իւր Հոմի պալատին գերեմանակալ կայսեր գերապատիւրդը: Արարողութիւնը կատարվեց Բաղդիկի Եկեղեցի կամոններով, սակայն Բաղդիկի օծումը կատարվեց հայկական ծեսով՝ Գրիգոր Ալիլիատ կարդիոկոսի մեքով: Ըստ երեւոյման, կարդիկի ծեսով թագադրութիւնը կատարվել էր Կոմորայի պահանսով: Ինչպէս արդեն նշել ենք, թագադրութիւնը մասնակցեց մի քանի տասնակի աշխարհիկ եւ հոգեւոր պալատներ: Մասնակցիկների մեջ եղել է 14 եպիսկոպոս, ըստ այլ տվումների՝ 16: Օտարազգի եպիսկոպոսների իկիւզմ են Տարսնոնի հունաց պատարիարքը եւ Միլիտենի աաղիկը կարդիկիկը: Աշխարհականների թիվը 44 է, որոնք մի ոչ մեծ մասն օտարազգիներ են: Թագադրութիւնը մասնակցիկները ճորընճա թագաւորին ճոյի նվերներ տվեցին: Թագաւորը նվերները տաքանվ մասն հարեանա ազգիկը:

Թագադրություն հանրելից հետո թագավորը և հայոց կաթողիկոսը շնորհակալական մամակներով ողորակեցին Ինդկվեստիտ պալաին, որոնցում հայոց թագավորն իրեն համարում էր կայսեր ճորտ (հավատարիմ, վասալ), իսկ կաթողիկոսը նշում էր իրենց ծանր կացությունը մահմեդական շքսպալտում և անվերապա էր պալի օգնությունը: Այդ մամակներից պարզվում է, որ Լեոնմ իր թագադրությունը համարում էր Հայոց թագադրություն վերականգնում: Իսկ այն հանգամանքը, որ Լեոնմ Ռուբինյանմ իրեն ինչպես էր անվանից հայոց թագավոր, ցույց է տալիս, որ նա սեփական ուժերով կամ երբայական օժանդակությամբ ծրագրում էր իր թագավորությունը միացնել մանա ըուն Հայաստանը:

Պայթարը, որ XII դարի 90-ական թվականներին Անտիոքի դքսությունը դարձրել էր Լեւոն Ռուբինյանի ստորակա, նոր թափով բրդորվեց XIII դարի սկզբներին: Լեւոնի փեսա Ռայմոնդի մեռնելուց հետո Լեւոնը

որս նորասին որդուն՝ Ռուբեն-Ռայսնդոնը, համաձայն պայմանագրի, ճանաչեց Անտիոքի որսը, որի դեմ որսը եկավ Անտիոքի դքսի մյուս որդին՝ Բոհնանդոնը, որի սիրաված կիշանությունը՝ Լեւոնին ընդհանմանապես համար մե ղիսեմ Հարպաի և Իգոնիայի տը բաժնեկի օգնությունը և տաճարական ու հյուրընկալ ապստոտների ցայակությունը։ Սակայն Լեւոնը կարողացավ ծերունի Բոհնեւոնդին վերադարձնել իշխանությունը։ Լեւոն մայր քրեացույց գերությունցի ազատեց Կիպրոսի Անտի բազավորի ընտանիքը՝ դարձնելով նրանի քաղաքակ։ Լեւոնի հզորացման պատճառով անգամ շատ խաչակրի իշխանները ընդունեցին նրա գերագահությունը։ Հռոմի արքայացի նրա յայակությունը վազմակերպելիս առաջին հերթին հույսը դնում էր Լեւոնի վրա։ Հայոց մեծ իշխանացի մեծ ապագա քաղաքակի Հռոմի արքայ ու ղարկեց նախ Գլորիոսի մեծ որդու։ Սակայն Կիպրոսի խաչակրությունը վարկաբեկեց թե՛ Հռոմի պայալին և թե՛ եվրոպական պետություններին։ Իրը թե՛ գալով օգնություն Խաչակ Անգեղոս կայսերը, որին հանրեկեց էր արել եղբայրը՝ Ալեքսիս Գ Անգեղոսը, խաչակիրները գրավեցին Փյունդղական կայսրությունը և Բուլղիին Բուլղարացու 1204-ին հռչակեցին կայսր՝ փաստորեն իմար դեբեւ Լատինական կայսրություն։ Հիմնեցին մի քանի լատին իշխանություններ Թեսալոնիկում, Թեբոնում, Կորնթոսում և այլու։ Վեներիսեհեհեհեհ պետւոն որոնց հայկական հե-

միջոցները ամացա թողի ամպուտացիաների, որոնք վերափոխվեցին վաճառականական կենտրոնների: Խաչա-
կիները ոչ Բուսթորը եւ ոչ էլ
Դարբանը չանցան, ուստի
Լեւոնի օգնությամբ կարիքը
չզգացվեց: Երուսաղեմի ա-
զատագրության խնդիրը
թաղվեց Կոստանդնուպոլսի
պարիսպների տակ:

Լեւոն արքան մի քանի
անգամ գրավեց Անտիոքը՝
հանձնելով Ռուբեն-Ռայմոն-
դի իշխանությանը՝ առաջ բե-
րելով լատինների դժգոհու-

բյուրը: Նրա խիստնությունը ճանաչեց Բա-
կուրան Պապետնիցի իշխանը, որ քապա-
կոյ բեռնի էր, սակայն Լամբրոնի իշխա-
նությունը, լինելով բյուզանդական, հրաժարվեց
հրա իշխանությունը ճանաչել: Հերոն
մասնակցեց Լեոնի քապաղությունը փա-
ստոնե ճանաչելով նրա գերազատությունը: Սակայն Ներսես Լամբրոնացու մտայից հե-
տո Հերոնը բշմանական դիրք որդեղեց
հայոց քապաղոյի դեմ: Լեոնը ոչ մի կերպ
չարդողավով ճրան հնաճաղությունս բերել,
ուստի դիմեց ճեգգոյալս: Լեոնը ձե տրեց,
էն իր հիւրերն եղորդ դուսար Փիլիպոսն կա-
նենով Լեոնիսան տալ Հերոնի Օշին որ-
դուն է Լամբրոնի ողջ բնակողները դրախովեց
Տարում, սակայն քանիտն նրանք ձեռնա-
րկավեցին եւ ստիպված եղան իրենց ամրոց
տաճը կտլի փշել տիպոց քապաղություն:
Լամբրոնը տրեկն իրենց անցին Ռիքա-
լին: Ապիրատ կարողիկոսի միջնորդու-
թյամբ Հերոնը կամովին հրաժարվեց Լամբ-
րոնից՝ տաճարավոլ այլ տիպոյրեց եւ բազ-
մաթիվ գյուղեր: Հերոնի ձեռքավարությունը
ստիկ ունեցավ հավանաբար 1201 կամ 1202
թվերին:

Իր ազգական Հերոսիմ ապստամբության համար Սյա եկան Ապիրատո առողջական պատանդով երկար մնաց Սաուն: 1203 թվին հա կնքեց իր մահկանացուն՝ պաշտոնավարելով 9 տարի, հնչարան դռոշ հեղինակման մասն տալին են 7 կան 8 տարվա հայրապետական շրջում: Նա կարողովին դարձավ 82 տարեկանում ե մահացավ կյանքի 81-րդ տարում: Մահը ղնում են մարտի 4-ին: Նա հորինի համըմով Արքայականի վարժուն: Նա եղանքին կարողովին եղավ ե տեսավ Հայոց բազավորության վերականգնումը: Նա մեծ ղնավորություն ուներ ե վարժան էր շատ ղրաբերում՝ դասանով գործի Լեոն բազավորի կամ Ներսես Լամբրոնյան գծերին: Տուրք տալով Եկեղեցիների միության խնդրին՝ Գրիգոր Ե Ապիրատո երեք իջ եղել ոչ հունարական ե ոչ էլ հունարական: Հռոմի պապին գրած հունարենով ավելի շատ բարաբավորի ե շողորդք գրություններ էին, քան դավանական գիշումներ կատարող պատարանակախությունը: Նա մշտական հետևում էր Լեոն բազավորի հրահանգներին՝ բանի տեղ չլնեմով Հռոմի պապի դիտորություններին:

Բաբկեն ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՎ թղթակից անդամ, պրոֆեսոր

ԹԵՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այսօրվա Մոսկովյան Խաթանին
հյուրընկալվեց Իտալիայի հայ համայնքում

Սույն թվականի մայիսի 8-ին Իտալիայում էր պաշտոնական այցելության գլուխգործոցը Իտալիայի Իսլամական Հանրապետության նախկին նախագահ Այաթոլլահ Մուհամմադ Խաթամին հյուրընկալելու Իտալիայի հայ համայնքում: Հանդիպումը տեղի ունեցավ Սիլանի Հայ տանը, ու-

տեղ ներկա էին նաեւ Խոսիվայում 33 արտակարգ եւ լիազոր դեսպան տիար Ռուբեն Շուգարյանը, Խոսիվայում եւ Վատիկանում Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպանը, Միլանի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը, Իտալիայից միութնություն եւ իսլամիություն հարաբերություններ

տարբեր հաստատություններ, որոնք ինքն ողջույնի խոսքերն ուղղեցին Այաթոլայի Մուհամմադ Կաթաբին: Իրական հայոց ինգեղեր հովիվ Ս. Մեկն Վարդապետեւը, համայնքի անդամների անունից բարի գալուստ մաղթելով և այցելության համար շնորհակալություն հայտնելով Այաթոլայի Մուհամմադ Կաթաբին, կարեւորեց իրանցի ու հայ ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդմանն ի խնդրի նրա ծավալած գործունեությունը և իյուրին փոխանցեց Ն. Ս. Օ. Տ. Աբգեի Բ Անետայի Ֆայոց շարապատի բարեխաղանքներն ու ջերմ ողջույնները: Չանկապման ապարդիս Այաթոլայի Մուհամմադ Կաթաբին, իր շնորհակալական խոսքում հիշատակելով երկու ժողովուրդների դարավոր բարեկամությունը, մասնավորապես շեշտեց, որ «քրիստոնեւյա հայ ժողովուրդը, միշտ հավատարմորէ մնալով իր ազգին ու իր շենեղներն, օրինակաւ քաղաքացի է եղել աշխարհի տարբեր երկրներում, որի վրա ապացուցել է իրանի հայ համայնքի նյութայն»:

Դիվան Իտալիո

**Վերածվեց Կոտայքի մարզի Ալափարս
գյուղի Սբ Աստվածածին եկեղեցին**

Ալափարս գյուղը Հայաստանի այն յուրահատուկ գյուղերից է, որը հարուստ է եկեղեցիներով՝ Մկ Կարապետ (V դ.), Մկ Միքաիլ (XIX դ.), Մկ Աստվածածին (1891թ.), Մկ Թուխ Մամուկ մատուռ (XII դ.), ունի 3700 քմակալություն: Ալափարսեցիների նախնիների մի մասը գաղթել է 1827-1930 թթ. Մակու և Խոյ գավառներից, իսկ մյուս մասը՝ Մուշից, Ալաշկերտից և Վահգի:

Մայիսի 9-ին Ավախարս գյուղի ազգաբնակչությունը ուրախությամբ արցունքներն աչքներից, հուզմունքով ու խանդավառությամբ անամառնե եղավ երկար տարիների իր երազի իրականացմանը: Ն. Ս. Օ. Տ. Հայրենիք ԲԼՄ-նմայն Հայոց Կարողիկոսի օրհնությանը եւ ձեռամբ բեմի մասաջողող Յ. Առաքել եպս Քարամյանի, մասնակցությամբ Կոտայքի բեմի հոգեւոր դասի վարժածպեց Ավախարս գյուղի Սբ Աստվածածին եկեղեցին: Եկեղեցւո վերանորոգման բարեխարան Է Կոտայքի մարզպետ Կովալեն-կո Հաճադադյանը:

Եկեղեցու օծման արարողությանը մասնակցում էին նաև կաթալարույան, մարգալյան ու քաղաքային իշխանության ներկայացուցիչներ:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գաբրիել Բ Հայրապետի բարձր իրա-
մանով բարերար Կովալենկո Հահգալյանը պարգե-
ւատրվեց Հայ եկեղեցու բարձր պարգևով՝ Սր Ներսես
Շնորհալի շքանշանով:

Կոտայքի թեմի տառնական բաժին

ԳԻՏԵԼԻՔ ԵՎ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Սկիզբը՝ 2005-ի թիվ 11-12, 15-18, 20-22, 24, 2006-ի թիվ 1-5, 11-19, 21-24, 2007-ի թիվ 1, 3-8

ԱՐԵՎԱԿԻ ԻՎԱՎՐՈՒՄ

Շատ հետաքրքիր է Դիոնիսիոս Արիստարքոսի դարձի պատմությունը, որը մեծապես կապված է նաև Բրիտանիայի խաչելության ժամանակ արեգակի խավարման հետ։ Մի քանի տարի առաջ մենք բոլորս ականատես եղանք ողջ աշխարհում արեգակի մեծ խավարման։ Այսօր ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ արեգակի խավարումը տեղի է ունենում այն ժամանակ, երբ լուսինը գտնվում է արեգի եւ երկրի մեջտեղում եւ ծածկելով արեգի ճառագայթների ճառագարից՝ երկրի վրա արեգակի խավարման տպավորություն է թողնում։ Սակայն զարմանալիս այն է, որ Բրիտանիայի խաչելության ժամանակ բնության օրենքներով արեգակի խավարումն անհնարին էր, որովհետեւ լիալուսին էր։ Դա հայտնի փաստ է, քանզի խաչելությունը հրեաների Չատիկից հետո եղավ, իսկ հրեաները մինչեւ այսօր այդ տոնը տոնում են լիալուսնի ծանալիքով։ Լիալուսնի ժամանակ երբեք հնարավոր չէ, որ լուսինը գտնվի արեգակի եւ երկրի մեջտեղում։ Արեգակի այս զարմանալի խավարումից դարձրեք առաջ դրա մասին կանխագուշակում կար Ամոսի մարգարեությունում։ Ահա թե ինչ է ասվում այնտեղ. «Այդ օրը, - ասում է Տեր Աստվածը, - այնպես պիտի լինի, որ արեգակը մայր պիտի մտնի միջօրեին, եւ երկրում լույսը պիտի խավարի ցերեկով, ձեր տոնը սուգ պիտի դարձնեմ, ձեր բոլոր երգերը՝ ողբեր»։ Դեհ այդ ժամանակ Դիոնիսիոս Արիստարքոսից, որը նաև զբաղվում էր աստղագիտությամբ եւ Երուսաղեմից շատ հեռու էր, տեսնելով, որ արեգակի խավարումն ամեն ինչով հակառակ է բնության օրենքներին, ասաց. «Կամ՝ աշխարհն է կործանվում, կամ՝ Արարիչն է չարացավ»։ Եվ երբ այս մեծ մարդը որոշ ժամանակ անց Արեքի Արիստարքոսով լսեց Պողոս առաքյալի թարգմանությունը, անմիջապես դարձի եկավ՝ հասկանալով արեգակի խավարման պատճառը։ Շատ մարդիկ թերահավատությամբ

են վերաբերվում արևի՝ ասելով. «Շատ էլ որ Ավետարանում գրված է խավարման մասին։ Բրիտանիայի աշակերտներն էին գրողները, ինչ էլ որ ուզեին՝ կգրեին»։ Սակայն արեգակի այդ զարմանալի խավարումն ապացուցվում է նաև պատմական փաստերով եւ դրան ականատես տարբեր պատմիչների թողած գրավոր վկայություններով։ Շատ արժեքավոր է հատկապես հռոմեացի պատմիչ Ֆլեգոստի վկայությունը, որովհետեւ նա, բացի պատմիչ լինելուց, նաև աստղագետ էր։ Տեղեկություններ տալով այս հրաշքի մասին՝ պատմիչը հաղորդում է, որ արեգակի խավարումն այնքան ուժեղ էր, որ երեւում էին նույնիսկ աստղերը։

ԵՐԱՋՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Անշուշտ, շատ մարդիկ երազներ տեսնելուց հետո առավոտյան շտապում են վերցնել չգիտես որտեղից ձեռք բերված երազահանը՝ իմանալու, թե ինչ է նշանակում իրենց տեսած երազը։ Կամ էլ այն պատմում են ընտանիքի անդամներին, ընկեր-ընկերուհիներին՝ լսելու նրանց մեկնությունները։ Բացահայտելու համար երազի իսկությունը՝ նախ տեսնելը, թե ինչպիսին է մարդկային բույնը։ Ըստ մեծանուն փիլիսոփա Արիստոտելի՝ ամեն կենդանի արարած պետք է ննչի, որպեսզի արթնություն ժամանակ կարողանա գործել։ Բունը նաեւ նրա համար է, որպեսզի երբեմն հրեշտակները հայտնվեն մարդուն, ինչպես որ եղավ Դավիթի պարագայում, երբ նա տեսավ աստծոնով իշխող եւ բարձրացող հրեշտակներին։ Բունն օգտակար է նաեւ նրա համար, որպեսզի մարդիկ իմաստասեան, ինչպես որ Սողոմոնը գիշերը քնած ժամանակ երազի մեջ իմացավ Աստծո բարի խորհուրդները։ Երազի մասին հոգեբանները թողել են շատ աշխատություններ, ուսումնասիրություններ, վարկածներ։ Սակայն տեսնելը, թե ինչ էն ասում աստվածային Իմաստությամբ լի սրբերը։ Շատ նրանք՝ ըրազները լինում են 4 տեսակի՝ բնական, փոփոխական, դիվական եւ տեսլական։ Բնականն այն է, երբ մարդն իր մտահոգություններից կամ օրվա աշխատանքից մնա-

ցած ինչո՞ղական պատկերներ է տեսնում։ Փոփոխականն առաջանում է մարմնի տարրերի որոշ փոփոխման հետեանքով։ Օրինակ՝ երբ մարդու ջերմությունը բարձրանում է, մարդը դրա պատճառով երազներ, մոծավանքներ է տեսնում։ Դիվական երազները լինում են աստանայական չար ուժերի ազդմամբ՝ մարդկանց մոլորության մեջ գցելու համար։ Իսկ տեսլականի ժամանակ Աստված տեսիլներով մարդուն ուղիղ կարեւոր բան է հայտնում, ինչպես որ ասվում է Օսեեի մարգարեության մեջ. «Տեսիլներով հաճախեցի եւ երազներով խոսեցի ձեզ հետ»։ Երազների մասին խոսելու պետք է անպայման իմանալ, որ մարդկային հոգին բաղկացած է երեք մասից՝ տեսլական, զգացական եւ բանական։ Զանի դեմ մարդն արթուն է, միտքն առաջնորդ է, եւ մյուս նշվածները սպասավորում են նրան։ Բայց երբ մարդը քնում է, առաջնորդ է դառնում հոգու տեսլական մասը, որով լինում են կերակրի մարտում եւ կարեւոր կյանքի բաշխումն օրգանիզմին։ Զևի ժա-

մանակ հոգու տեսլական մասն ակտիվ գործում է, այդ իսկ պատճառով էլ մարդու քնած լինելը չի խանգարում կերակրի մարտությունը եւ դրա հետ կապված այլ գործողություններին։ Զևի ընթացքում արդեն տեսլականն է դառնում առաջնորդ, իսկ միտքը եւ զգացական մասը սպասավորում են նրան։ Դրա համար էլ երազները երբեմն այդքան խառնիճաղանջ են լինում։ Ընդհանրապես խորհուրդ է տրվում երազներին այդքան էլ ուշադրություն չդարձնել, որովհետեւ դրանք այնքան էլ հատկանշական բաներ չեն։ Դավանաբար շատերի համար զարմանալի կլինի այն փաստը, որ երազ տեսնում են նաեւ շները, իսկ բոլոր կենդանի արարածների մեջ ամենաբարձր երազները տեսնում են կատուները։ Աստվածաշնչում Սիրաքի իմաստության մեջ ասվում է. «Ով հավատում է երազներին, նա նման է մեկին, որը փորձում է բռնել ստվերը եւ վազել քամու ետեւից։ Ինչպես ուսայն է դեմի անդրադարձը դեմի դիմաց, այնպես էլ՝ երազներ տեսնելը։ Ունայն են երազների հետ կապված գուշակություններն ու նշանները»։ Իսկ եթե երազ Աստծուց է, ինչը շատ հազվադեպ է լինում, ապա այն հատուկ ձեռով կրկնվի շատ անգամներ, եւ այդպիսի երազ տեսնելուց հետո պետք է անպայման խորհրդակցել հոգեբանականի հետ՝ այն դիվական երազներից տարբերակել կարողանալու համար։ Այդ իսկ պատճառով երազահանները ընթացելու փոխարեն ընթերցե՛ք սրբերի վարքը կամ Աստվածաշնչույց, որոնցից անհամեմատ ավելի մեծ օգտակարություն կարող էք ստանալ։ Երազը երբեմն նման է նաեւ մեղքին։ Օրինակ՝ եթե մարդը քնի մեջ սպանություն է տեսնում, վախենում է, բայց երբ քնած մարդուն մեկի իրականում ուզում է սպանել, ապա նա, անտեսյակ լինելով, ոչ մի երկուրդ չի զգում։ Ժիշտ այդպես էլ մեղավոր մարդը մահից կամ հետագայում Աստծո պատժից չի վախենում, սակայն վախենում է այս կենցաղի հետ կապված տարբեր խնդիրներից։ Սրա համար էլ մենք, ճշմարիտ իմանալով, մեր սրտերում տեղ պատրաստենք Աստծո համար, որպեսզի հետագայում Աստված էլ մեզ տեղ տա Իր երկնային արքայության մեջ։

Շարունակելի
Տ. Աղամ քն. ՄԱՎԱՐՅԱՆ

ԻՈՒՆՆ ՏՈՐՈՒՄԿԻ

Սկիզբը՝ թիվ 2-8

Քանի որ ոչ սատանան, ոչ էլ որեւէ մարդ մի ուրիշ մարդու չի կարող ոչ մի վնաս հասցնել առանց Աստծո բույրությունը, տեսնենք, թե Աստված ինչն է բույրաբերում, ինչ կերպ, ինչի համար եւ ինչ պատճառով։

Անհրաժեշտ է տարբերել բույրատվող չարիքների երկու տեսակը։ Առաջին տեսակը, որը կազմում են զանազան վշտերը, հեղությունները, հիվանդությունները, կենսափորձությունները կամ անարգանքը (սմանկացումը, բանտարկությունը, արտաքսումը, արքայությունը) եւ մահի՝ այս ամենը մեղ իմաստով չի էլ կարող չարիք կոչվել, այլ միայն դառն դեղ, որն ուղարկվում է Աստծուց մեր հոգու բժշկության համար։ Չարիքի երկրորդ տեսակը, որ բուն իմաստով ենաց չարիք է, մեր մեղքերն են՝ Աստծո պատվիրանների խախտումները։ Չարիքի առաջին տեսակը Աստված բույր է տալիս Իր ցանկությամբ՝ կամ որպես ամբարշտմանի համար պատիժ, կամ Իր որդիներին եւ դուստրերին ուղղության բերելու միջոց։ Երկրորդ տեսակի չարիքի, այսինքն՝ մեղքերի մասին չի կարելի ասել, որ Աստված կամենում է դրանց կատարումը, կարելի է ասել, որ միայն բույր է տալիս։ Այն ամենն, ինչ իսկապես կա աշխարհում, նրանում ինչպե՞ս էր Իր ցանկությամբ ու գոյություն ունի Տիրոջ ցանկությամբ ու խոսքով, եւ՝ Նրա կամքով է, որ «ամեն ինչ

Մինչդեռ Աստված ունի թե՛ չար մտադրու-

ցություն ունի եւ ստեղծվել է, եւ առանց Նրա ոչինչ իրական գոյություն չի ստացել» (հմմտ. Հովի. Ա 3)։ Սակայն մերն իրական գոյության ուղիական իսկապատկերում։ Մեղքը գոյություն ունի Աստծում չինազանդվող Նրա ստեղծած բանական ու ազատ էակների անկատարության, ստի եւ կեղծավորության պատճառով։ Ուստի եւ մեղքը սկիզբ է առնում եւ այժմ էլ գործվում է Աստծո կամքին հակառակ, այն Նրանից չէ, սակայն գործվում է Նրա բույրությամբ։ Մեղքը բույրատվող պատճառը ժամանակակիցության ծածկված է Աստծո կատարյալ ու անսխալ աշխարհականացված կամ Նրա նախխանություն գաղտնիքի մեջ։ Աստված կատարյալն ցանկալի ցանկալի ամբողջ ապագան եւ կարող է հեշտությամբ բույր չտալ Իր համար առեղի մեղքը, սակայն այն բույր է տալիս՝ կամենալով չարիքից բարիք ստեղծել, անարդարությունից՝ արդարություն մարդկանց խրատելու եւ ուղղության բերելու համար, որպեսզի նրանք տեսնեն, թե մեղքն ինչ հետեանքներ է ծնում թե՛ մեղքն ու թե՛ նրա մեղքավորների ու հասարակության համար։ Մրանում է Աստծո բույրավորության տարբերությունը մարդկային բույրությունից, որը չի կարող մարդկային միջոցներով սկզբից եւթ կանխել ու կասեցնել չարիքը, որքան էլ որ բույր տրվածի կատարումն անցանկալի լինի։ Մինչդեռ Աստված ունի թե՛ չար մտադրու-

ցություն բույր չտալու, դրա կատարումը կասեցնելու կարողություն, թե՛ այն կամքը, որը բույր է տալիս այն կամ այն չարիքի կատարումը։ Ուստի հարց է ծագում. ինչն է Աստված հաճում բույր տալ մեղքի կատարումը, կամ ո՞րն է այն դրդապատճառը, որով Աստված բույր է տալիս, որ մարդիկ մեղքանեն։

Աստծո անբավ բարությունը երբեք բույր չէր տա, որ երկրի վրա անօրինություններ գործվեին, եթե դրանցից մա չարություններ մեծագույն բարիքներ եւ չարություններ կատարվածը փրկությանը նպաստող չլարձներ։ Աստված բույր տվեց, որ անմեղ Հովսեփի հանդեպ նրա եղբայրների նախաձեռն անք, սակայն սա ի՞նչ բարի գործի համար արեց. ո՞չ արդյոք անօրինությունից փրկելու համար ոչ միայն նրա ծնողներին, եղբայրներին ու հարազատներին, այլեւ ամբողջ Դավիթի եւ Իսրայելի ողջ քաղաքության օգտի համար։ Այո, եւ ոչ միայն նրանց օգտի համար, այլեւ մարդկային ամբողջ ցեղի՝ Դավիթի սերնդից մեր Բրիտանոս Փրկչի միջոցով։ Աստված բույր տվեց գրեթե ամբողջ ամեն Դավիթի մարգարեին կատարված արդյունքներից մեր գրեթե ամբողջ ի՞նչ, նպատակով. նրան եւ նրա ընկերներին մեծության ու փառքի բարձրագույն աստիճանին հանելու համար։

Շարունակությունը՝ էջ 6

ԿԻՉ ԱՆՃԵՅԱԿՆՈՒՄ

ՈՐԿՐԱՄՈՒԼՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր հյուրն է Մալաթիայի Սբ Աստվածածին եկեղեցու հոգեւոր սպասավոր
Տ. Գաբրիել քնն. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԸ

«Մարմնիկ կամբով մի՛ բավարարվիր երկրի վրա, կտրիր եւ հեռացրո՛ւ քեզանից ավելորդ ցանկությունները: Շատ եւ բավական համարիր քեզ անհրաժեշտ կերակուրները, չափը մի՛ անցիր եւ մի՛ շվարտացիր: Գիրությունից ճարպակալում է մարդը, եւ առատ ճարպիկ ասորեստություններ են ելնում»

Եղիշե

- Ըստ եկեղեցու հայրերի դասակարգման՝ յոթ մահացու մեղքերի շարքում վեցերորդը որկրամոլությունն է: Այս մեղքը հաճախ է տարակուսանքի տեղիք տալիս՝ մանավանդ մահուցու մեղքերի շարքը դասվելու հանգամանքով: Հավանաբար ամենաթվար հաղթահարելի արատն է, քանի որ կապված է մարդու ամենատեղիքի եւ ամենակարեւոր՝ սննդառական ֆունկցիայի հետ: Ինչպե՞ս կարող են ուսել եւ ըմպել, որքան Աստծուց մարդուն տրված ամենաանհրաժեշտ հասկանալիներից են, դառնալ մահացու մեղքի պատճառ:

- Որկրամոլությունն նշանակում է որկրի (կերակրափողի) հանույքին խիստ տուրք տալ: Որկրամոլությամբ, որովայնամոլությամբ մարդը վնասում է իր հոգին եւ մարմինը: Ուսելով մեղք չէ, մեղք է չափից ավելի ուսելը, որը եւ որկրամոլությունն է: Ուրեմն չպետք է կորցնել չափի զգացումը, անցնել

սահմանը: Որկրամոլը չի կարող մտածել Աստծու պատվիրանների մասին, քանի որ ողջ օրը զբաղված է ուսելով, որովայնի հագուրդ տալու խնդիրներով: Այսպիսիների մասին սբ Պողոս առաքյալն ասում է, թե շատերի աստվածանիշները որովայնն է (հմմտ. Փիլ. Գ 19): Սբ Գր. Տաթևացին վկայակոչում է սբ Եվագրիոսի խոսքը, որի համաձայն՝ որկրամոլությունն առաջին մեղքն է, քանի որ Ադամն ու Եվան որկրամոլության պատճառով գործեցին մարդկության եւ իրենց առաջին մեղքը:

- Տե՛ր հայր, այդ առեղույթամբ սբ Վ. Այգեկցին ասում է, որ սատանան բնական գեղեցկությունից ավելի՝ էր փայլեցնում պտուղը Եվայի աչքի առջև, լլկում նրա որովայնը եւ նեղում ցանկությամբ: Ուրեմն կարելի՞ է առել, որ այս մեղքի պատճառով մարդը ոչ միայն զրկվեց աստվածային փառքից, այլեւ որկրամոլությունից ծնունդ առան մյուս մեղքերը:

- Որկրամոլությունը պատճառ եղավ բազում մեղքերի: Դրախտային կյանքում Նախատեղծներն ունեցան բոլոր յոթ մահացու մեղքերը: Տե՛ր Աստված արտաքսեց մարդուն դրախտից, սակայն չլքեց: Նա մահացու մեղքերից հեռու մնալու, դրանց դեմ պայքարելու ուղիներ ցույց տվեց:

- Սբ Գր. Տաթևացին որկրամոլությունն անվանում է ստամոքսի շնուրկություն՝ հորդորելով զգուշա-

նալ այս չափից, ավելորդ կերակուրներով չխնդել որովայնը, բավական համարել անհրաժեշտ կերակուրները: Ի՞նչ կործանարար հետեւանքներ կարող է ունենալ որկրամոլությունը մարդու հոգու եւ մարմնի վրա:

- Արդեն ասացի, որ որկրամոլությունից են ծնվում մյուս մեղքերը: Որկրամոլը վնասում է ոչ միայն իրեն, այլեւ շրջապատին: Որկրամոլը չարի ծուղակում է գտնվում՝ կատարելով նրա կամքը: Չմոռանալ նաեւ, որ շատ ուսելու հետեւանքով մարդն առողջական լուրջ խնդիրներ է ունենում: Որկրամոլությամբ մարդն իր որովայնը գազան է դարձնում՝ զգիտակցելով այդ:

- Տե՛ր հայր, մարդիկ երկարակյաց են եղել՝ ապրելով հարյուրավոր տարիներ: Հին ուխտը վկայում է, որ Նախաշրիեղեղյան շրջանում մարդկությունը սնվում էր բացառապես բուսական ծագում ունեցող կերակուրներով: Արդյո՞չ այս հանգամանքով էր պայմանավորված մարդկանց երկարակյացությունը...

- Այո՛, հիմում մարդիկ երկարակյաց են եղել: Ճնշակորեն խոստանալի էին, բաղքը հագեցնում էին այդպե՛ս՝ ապրելով երկար տարիներ: Դա պահե՛, ժուժկալություն էր: Մարդու կյանքն Աստծո ձեռքին է: Եթե ասում ենք Աստծու պատվիրանների համաձայն, կարող ենք երկար տարիների կյանք ունենալ:

- Ուրեմն որո՞նք են այս ախտի

դեմ պայքարելու կերպերը: Ինչպե՞ս կարելի է ձեռքբաղվել շատակերությունից:

- Այս մեղքի դեմ պետք է պայքարել ժուժկալությամբ, չափավորությամբ: Պահեցողությունը լավագույն միջոցն է որկրամոլության դեմ պայքարելու համար: Պետք է գտնել չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերին լինել պահքի մեջ, ինչպես հրահանում է Եկեղեցին: Պահեցողությունն ինքնակառավարումն է, քանի որ հրաժարվելով ինչ-ինչ կերակուրներից՝ զորացում ենք մեր հոգին: Զմայրան պահեցողությամբ կստեղծենք առողջ հոգի առողջ մարմնում: Օգ-

տակար է նաեւ ծմապահությունը: Օրինակ՝ սբ Հաղորդությանը մոտենալու համար Նախորդ օրվա երեկոյից ծոմ ենք պահում: Սակայն երկար ժամանակ ծոմ պահել խորհուրդ չի տրվում, քանի որ կարող է վնասել մարդուն: Հարկ է հետեւել Աստծու պատվիրաններին, վարդապետների խրատներին, ապրել Աստծուն հաճելի կյանքով՝ հիշելով, որ կերակուրը տրվել է մարդկանց սնուցելու համար, եւ չպետք է սահման անցնել ու այն զգիտության նյութ դարձնել:

Հյուրընկալեց
Ամեյա ԿԱՇԱՐՅԱՆԸ

ԻՈՒՆՆ ՏՈՐԵՐԱՍԿԻ

ԱՍՏՎԱԾԱՅԻՆ ՆԱԽԱՆԱՄՈՒԹՅՈՒՆ

Սկզբը՝ էջ 5

Սակայն ինչո՞ւ պատմեն հինկուսկարանյան բազմաթիվ փաստերի մասին, երբ Աստծո թույլտվությամբ նախանձնու քահանայապետները, փարիսեցիներն ու հրեական ծերակույտը, նախանձից դղրված, խաչկոտրյան մատնեցին Աստծո միածին Որդի Հիսուս Քրիստոսին, եւ այս թույլտվությունը դարձավ մարդկային ամբողջ ցեղի փրկությունը: Այսպիսով՝ ամեն թույլտվությունից ծնվում ու բացահայտվում են մեզ համար Աստծո փառքի, ինչպես նաեւ ամեն մարդու ու մարդկային ամբողջ ցեղի հանդիպել Նրա բարերարությունների մեծ հարստությունները: Բացահայտվում են մեզ համար Աստծո բարությունն ու ողորմածությունը, առատաձեռնությունը, ամենագործությունն ու մեծու-

րյունը, կանխագիտությունն ու նախախնամությունը: Միանով Նրա բարձրագույն իմաստությունն ու արդարությունը մեզ անհայտ ճանապարհներով լուսավորում են մեզ, ինչով շատուշատ զգոմ մարդկանց մղում են առաքինությունն անցնելու եւ դժվարին, քայց փառավոր սխրանքները շատացնելու:

Որքա՞ն զարմանալի եւ փառավոր կերպով է դրսևորվում աստվածային նախախնամությունը իր ամենօրյա թույլտվություններում: Դժվար չէ բարոյք բարին ստեղծել, սակայն մեծ զարմանքի արժանի գործ է չարք բարիք դարձնելը: Կա մի առած. «Հանդարտ ծովում ամեն որ էլ կարող է նավավար լինել»: Մեծ չէ այն իմաստությունը, որով նավատիկները գիտեն իրենց գործը, երբ բաժնի համընթաց է, նավը՝ ամուր, ծովը՝ քաղցած չէ, նավահանգիստը՝ երեսուն է, եւ նավը ուղղում են դեպի այն: Սակայն ուրիշ է, երբ ծովում մրրիկ է, նավը՝ վնասված, ալիքներն արծաթափում լցվում են տախտակամածն ու նավի մերսը, կամ երբ մութ գիշեր է, ոչինչ չի երևում, ծովահներից շրջապատված են նավը, որի անձնակազմը սոսկալամարդ է եւ վառ գինգված, եւ չնայած նախանձին՝ նավապետն այնքան հմտորեն է դեկավարում, որ նավը առանց որեւէ վնաս կրելու խուսափում է վտանգից. «հաա սա»՝ է գարմանալի գործ. նավապետը գործով ապացուցում է իր իմաստությունն ու նավավարության մեջ իր փորձվածությունը: Նույնպիսի բան նկատում ենք նաեւ Աստծո աշխարհակառավարման մեջ. այն, ինչ Աստծո կամքով թույլատրվում է եւ մեզ թվում իբրեւ դեպի բարին չառնող բան, Աստված հասցնում է լավագույն ավարտին՝ ըստ Իր անձատմելի իմաստության ու արդարության: Անթրեն գործերի եւ վտալի պատահարների թույլտվությամբ Աստված երբեմն անօրենքներին դարձնում է Իր ազն-

վագույն քարեկամները: Ըստ Աստծո նախախնամության, որն ամեն ինչ ուղղում է դեպի լավագույն ավարտը՝ մեկի հանդեպ չարանեմ գնալուց իրենց հաճախ արդյունքում նրան օգուտ ու պատիվ են բերում, իսկ նրա հանդեպ եղած հարձակումներն ու վիրավորանքները՝ հաճախ բազմապատկում նրա ուժերը: Անբարիշտների մեծագույն անօրինությունները շատերին հաստատում են բարեպաշտության ու առաքինության մեջ եւ նախապաշտպանում կործանումից: Շատ մարդիկ, թվում է, արդեն կատարելապես ընկղմված են կործանման խորխորատը, սակայն իրականում պարզվում է, որ հենց դրանով են նրանք փրկվելու:

Շորաներն ու գնդանը Հովսեփին ծառայեցին պատիվների եւ բարձրագույն փառքի համար, նրա հանդեպ եղբայրների նախանձը նրան ավելի օգուտ տվեց, քան ամբողջ աշխարհի հաճությունը: Սավուրի չարությունը Դավթին բազմապատկեց պատիվ պարգևներ, այդուհանդերձ Դավթին դրեց այնպիսի պատվի ու փառքի մեջ, որոնց ունիցելի երկրավոր բազմաթիվները չէին հասնել: Քրիստոսը խաչից մտավ դրախտ՝ զոչացած ավագանի հետ, իսկ Չիթենյաց լեռից բարձրացավ երկինք՝ եւ նստեց Հայր Աստծո աջ կողմում:

Աստծո թույլտվություններում բե՛ բարի, բե՛ չար կամքը ծառայում է Աստծուն եւ ինչ մտադրության էլ որ գործի, միեւնույն է, վերջիվերջը ամեն ինչ կատարվում է լավագույն նպատակների հասնելու համար:

Իսկապես, բոլոր սրբերը, ինչ էլ որ նրանց պատանու էր կյանքում՝ հաճելի բե տեսած, այն վերադարձում էին Աստծո կամքին ու գործողությանը, որովհետեւ ուշադրություն չէին դարձնում ուրիշների մեղքերին, այլ մարդկային բոլոր արարքները դիտում էին որպես Աստծու պարգև կամ թույլտվու-

թյուն իրենց մեղքերի համար: Սրբերն այսպես էին մտածում. ամենաբարի Աստված երբեք ոչ մի չար բան թույլ չէր տա, եթե չի՝ մանադ, որ դրանից Ինքը բազմաթիվ ու մեծ բարեարարություններ է առաջ բերելու:

Այսպիսի միտք է արտահայտում նաեւ երանելի Օգոստինոսը. «Աստված ավելի լավ է համարել չարք բարու վերածել, քան ընդհանրապես չարք թույլ չտալ, որովհետեւ, լինելով ամենաբարի, Նա ոչ մի կերպ թույլ չէր տա չար բան Իր գործերում, եթե այնքան ամենակարող ու բարի չլիներ, որ չկարողանար չարից բարին ստեղծել»: Եվ դարձյալ՝ իրավացիորեն է ասում Թեոփիլոս վարդապետը. «Անհատների կերպով Աստված միջանամում է մեր նորություններին եւ մեր մեղքերի մեջ՝ ոչ թե դրանք գովելու կամ դրանց համագործակցելու համար, այլ դրանցից զգվելով, դրանք առնելով ու ուղղելով: Աստված չարից շատ բանի բանք է ստեղծում, ինչպես եթե Նա կրակը ջուր դարձներ»: Այստեղ պետք է հիշել նաեւ Թեոփիլոսի մի ուրիշ խրատ. «Բոլոր նրանք, որ որեւէ կերպ վիրավորում են մեզ, ունեն իրենց մեջ ասես երկու ամծ, որոնցից մեկը գործում է գիտակցաբար, իսկ մյուսը՝ անգիտակցաբար: Նախ նա ցանկանում է, մեր հաճելի իր չար տրամադրվածության համաձայն, բշխմամբ գործել մեր դեմ, որպեսզի վիրավորի մեր անձը, մեզ զրկի ունեցվածքից եւ այլն, բեւե իր այս մտադրության մեջ միշտ չէ, որ հաջողում է: Իսկ եթե Աստծո թույլտվությամբ հաջողում է, անգիտակցաբար դառնում է երկրորդ անձը, որն իբրեւ գործիք բանեցվում է մեր վարք պատճով կամ ուղղության բերող Աստծու կողմից եւ այսպիսով անգիտակցաբար ծառայում Աստծուն»:

Շարունակել

Թարգմանությունը՝ Ս. ՍԱՄՐԵԼՅԱՆԻ

«Եւ Բանն մարմին եղեւ եւ բնակեաց ի մեզ»
(Յովհ. Ա 14)

Սկիզբը՝ թիվ 8
Բանը մարմին եղավ, այսինքն՝ առանց փոփոխման միավորվեց մարմնին։ Ոչ թե Բանը վերածվեց մարմնի, այլ մտալով միշտ Բան՝ մարմին եղավ՝ ըստ անճառ միավորության։ Բանի մարմնացումով հայտնի դարձավ Երիստոսի Աստվածությունը, քանի որ Բանն առանց մարմնի Երիստոս չէ, այլ Բանը, որ մարմին եղավ։
Արդ, Երիստոսը մարդկային՝ բնության մեջ Աստված, թե՛ աստվածային բնությամբ՝ Մարդ։ Որպեսզի խույս տանք երկակի ծայրահեղությունից՝ Նեստորական մարդապաշտությունից եւ եվտիպյան շփոթությունից, հարկ է ուղղործաբար առաջանալով՝ փախչել երկու մոլորություններից էլ՝ խոստովանելով, թե՛ «Երիստոս ըստ անշփոթ միասնության»՝ աստվածային բնությամբ Մարդ է, եւ մարդկային բնությամբ Աստված է։ Երիստոս անունն էլ այդ է ուսուցանում՝ աստվածություն մարդ լինելը եւ մարդկությունը Աստված լինելը։ Ոչ թե սոսկ մարդ է Երիստոսը կամ ինչ-որ միայն, այլ երկուսի կատարյալ միա-

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱՌԵՎԱՅԻՆ ԵՐԻՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՄԻՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

վորությունը։ Սակայն երկուսը չեն, այլ մեկը, քանզի միավորվում են բաժանաբար եւ բաժանվում են անբաժանելիորեն։ Բայց Նեստորականներն ու քաղկեդոնականներն ուրանում են բնությունների միավորումը՝ սուտ պատճառ բերելով միավորությանը շփոթության ներմուծումը։ Թեպետ «Բանն մարմին եղեւ»՝ միավորվելով մարդկային բնությանը, դրանից, սակայն, շփոթություն կամ խառնակություն չներմուծվեց, ինչպես հոգու եւ մարմնի անշփոթ միավորության պարագան է։ Ուստի «Բանն մարմին եղեւ» անառն շփոթման՝ աղանակյան բնությունը կատարելապես միավորելով Իր Աստվածությունը։ Եվ որովհետեւ մի է Երիստոսը, ինչպես ասում է առաջալը. «Մի է Տեր, մի Խառնեց, մի մկրտություն» (Եփես. Դ 5), մի է Եւրոս բնությունը. «Մի է բնություն Բանին Աստուծոյ մարմնացելոյ» (յոթ Կրտեր)։ Բանի մարմնացումը տեղի ունեցավ ծայրագույն միավորությամբ՝ վեր մարդկային բնությունից։ Զանգի հետք միավորվում է երկական հետք՝ անվիճիկոս եւ անբաժան միավորությամբ։ Սակայն ինչպե՞ս

է, որ Երիստոսը միաժամանակ մարդ է եւ Աստված. սույն վեր է բոլոր մտքերից ու խոսքերից՝ հասուն լինելով միայն Իրեն՝ Աստծուն։ Պարտ է հավատքը գերադասել մտքից եւ Երիստոսին կատարյալ Աստված ու կատարյալ Մարդ խոստովանել։ Աստված՝ Աստվածությամբ եւ Մարդ՝ մարդկությամբ։ Եվ այս լինում է ոչ թե մասամբ կամ բաժանմամբ, այլ ամբողջությամբ եւ միավորությամբ։ Նախքան մարդեղությունն էլ եր Աստված, սակայն այժմ միավորյալ մարմնով է Աստված։
Իսկ ովքեր Բանին ու մարմնին սուս մի բնություն են խոստովանում, կատարյալ ամբարիշտներ են։ Զանի որ Բանի մարմնից Կույսից է, Կույսը՝ Արամից, Արամն էլ՝ հողից։ Եվ հողից արարվածին եւ Կույսից արարվածին բնությունը մեծ ամբարշտություն է կարծվում։ Իսկ միավորությունից հետո Երիստոսի մեջ դարձավ երկու բնություն՝ աստղերից բնաբար բաժանում են Երա մեջը, գործերը, անձեղ կրքերը։ Այսպիսիք թե՛ս մի անձ են խոստովանում, սակայն ուրանում են Աստծո մարդաբանությունը, ինչպես Նեստորականները։ Իսկ ովքեր երկու բնությունները մեկ դարձան են խոստովանում՝ որպես թե՛ ոչ Աստծո եւ ոչ մարդու, այլ կիսով չափ Աստծո եւ կիսով չափ մարդու, սրանք էլ փրկական տնօրինությունները համարում են ունայն եւ «առ չօք», ինչպես մանիքեյցիներն ու եվտիպյանները։

Արդ, երբ Բանին ու մարմնին ասում ենք մի բնություն, սա լինում է Արիստիլես, որ Բանին ու մարմնին արարած խոստովանեց եւ հավետ դեպի մեղք խոսքով վեց։ Մի բնություն ասաց նաեւ Ապոլինարը՝ ուրանալով Երիստոսի ինքնին ու միտքը, իբրեւ թե Բանը մարմնում բնակվեց հոգու փոխարեն։ Եվ ինչպես էլ մի բնություն ասաց՝ շփոթելով ու խառ-

նալով բնությունների հատկությունները։ Մի բնություն ասաց էլ մյուս եվտիպեցը՝ Բանի մարմնացումը Կույսից՝ իբրեւ խողովակից խոստովանելով։ Մի բնություն համբավեցին ճշմարիտ մարդեղությունը նմանությունն է «առ չօք» կարծողները, ինչպես երեւութականները։ Մի բնություն ասացին եւ նրանք, ովքեր Բանի մարմնից երկնքից վեցաված խոստովանեցին։ Դարձյալ մի բնություն հռչակեցին Մարկեղոսն ու Փոտիմոսը, որոնք Բանին խոստովանեցին ոչ թե Զորից ծնված՝ «Կույսից զգալիության», այլ Կույսից սկիզբ առած։ Նրանք մարմնացյալ Բանին անան են անց խոստովանեցին, ինչպիսին մարդկային խոսքն է։ Այսպիսի չար հերձվածներին ու այսպես խորհողներին կոչվում է Աստծո եկեղեցին։
Իսկ միավորությունից հետո երկու բնություն խոստովանողները երկու խմբի են բաժանվում։ Ռմանը, ինչպես Նեստորը, Պողոս Սամոսատացին եւ Դիոֆորոսը, Երիստոսին բաժանեցին երկու անձերի, երկու կամքերի, երկու գործերի՝ դավանելով երկու Ռոգի եւ երկու Երիստոս. մեկը՝ Տեր, իսկ մյուսը՝ ծառա, մեկը՝ բնությամբ Աստծո Ռոգի, իսկ մյուսը՝ շնորհի։ Իսկ քաղկեդոնականները թեպետ մի անձ ասացին, սակայն Երիստոսին կրկին բաժանեցին երկու բնությունների, երկու կամքերի եւ երկու գործերի, ինչպես Լեոնը, Փառիսանոսը եւ նրանց համամիտ հերձվածողները։ Սրանք չեն խոստովանում Երիստոսն ու բնությամբ միությունը, այլ միայն անձամբ։ Միևնույն անձն առանց բնության սուս անուն է եւ ոչ Երիստոս, ինչպես Ռոգի, Երիստոս կամ Զիսուս։ Եվ անունները թելով մի են ասում, սակայն անվանք միավորում են երկու Երիստոս՝ աստվածային եւ մարդկային՝ բաժանելով Երիստոսն ու միավորելով որդիու-

նալով բնությունների հատկությունները։ Մի բնություն ասաց էլ մյուս եվտիպեցը՝ Բանի մարմնացումը Կույսից՝ իբրեւ խողովակից խոստովանելով։ Մի բնություն համբավեցին ճշմարիտ մարդեղությունը նմանությունն է «առ չօք» կարծողները, ինչպես երեւութականները։ Մի բնություն ասացին եւ նրանք, ովքեր Բանի մարմնից երկնքից վեցաված խոստովանեցին։ Դարձյալ մի բնություն հռչակեցին Մարկեղոսն ու Փոտիմոսը, որոնք Բանին խոստովանեցին ոչ թե Զորից ծնված՝ «Կույսից զգալիության», այլ Կույսից սկիզբ առած։ Նրանք մարմնացյալ Բանին անան են անց խոստովանեցին, ինչպիսին մարդկային խոսքն է։ Այսպիսի չար հերձվածներին ու այսպես խորհողներին կոչվում է Աստծո եկեղեցին։
Իսկ միավորությունից հետո երկու բնություն խոստովանողները երկու խմբի են բաժանվում։ Ռմանը, ինչպես Նեստորը, Պողոս Սամոսատացին եւ Դիոֆորոսը, Երիստոսին բաժանեցին երկու անձերի, երկու կամքերի, երկու գործերի՝ դավանելով երկու Ռոգի եւ երկու Երիստոս. մեկը՝ Տեր, իսկ մյուսը՝ ծառա, մեկը՝ բնությամբ Աստծո Ռոգի, իսկ մյուսը՝ շնորհի։ Իսկ քաղկեդոնականները թեպետ մի անձ ասացին, սակայն Երիստոսին կրկին բաժանեցին երկու բնությունների, երկու կամքերի եւ երկու գործերի, ինչպես Լեոնը, Փառիսանոսը եւ նրանց համամիտ հերձվածողները։ Սրանք չեն խոստովանում Երիստոսն ու բնությամբ միությունը, այլ միայն անձամբ։ Միևնույն անձն առանց բնության սուս անուն է եւ ոչ Երիստոս, ինչպես Ռոգի, Երիստոս կամ Զիսուս։ Եվ անունները թելով մի են ասում, սակայն անվանք միավորում են երկու Երիստոս՝ աստվածային եւ մարդկային՝ բաժանելով Երիստոսն ու միավորելով որդիու-

նալով բնությունների հատկությունները։ Մի բնություն ասաց էլ մյուս եվտիպեցը՝ Բանի մարմնացումը Կույսից՝ իբրեւ խողովակից խոստովանելով։ Մի բնություն համբավեցին ճշմարիտ մարդեղությունը նմանությունն է «առ չօք» կարծողները, ինչպես երեւութականները։ Մի բնություն ասացին եւ նրանք, ովքեր Բանի մարմնից երկնքից վեցաված խոստովանեցին։ Դարձյալ մի բնություն հռչակեցին Մարկեղոսն ու Փոտիմոսը, որոնք Բանին խոստովանեցին ոչ թե Զորից ծնված՝ «Կույսից զգալիության», այլ Կույսից սկիզբ առած։ Նրանք մարմնացյալ Բանին անան են անց խոստովանեցին, ինչպիսին մարդկային խոսքն է։ Այսպիսի չար հերձվածներին ու այսպես խորհողներին կոչվում է Աստծո եկեղեցին։
Իսկ միավորությունից հետո երկու բնություն խոստովանողները երկու խմբի են բաժանվում։ Ռմանը, ինչպես Նեստորը, Պողոս Սամոսատացին եւ Դիոֆորոսը, Երիստոսին բաժանեցին երկու անձերի, երկու կամքերի, երկու գործերի՝ դավանելով երկու Ռոգի եւ երկու Երիստոս. մեկը՝ Տեր, իսկ մյուսը՝ ծառա, մեկը՝ բնությամբ Աստծո Ռոգի, իսկ մյուսը՝ շնորհի։ Իսկ քաղկեդոնականները թեպետ մի անձ ասացին, սակայն Երիստոսին կրկին բաժանեցին երկու բնությունների, երկու կամքերի եւ երկու գործերի, ինչպես Լեոնը, Փառիսանոսը եւ նրանց համամիտ հերձվածողները։ Սրանք չեն խոստովանում Երիստոսն ու բնությամբ միությունը, այլ միայն անձամբ։ Միևնույն անձն առանց բնության սուս անուն է եւ ոչ Երիստոս, ինչպես Ռոգի, Երիստոս կամ Զիսուս։ Եվ անունները թելով մի են ասում, սակայն անվանք միավորում են երկու Երիստոս՝ աստվածային եւ մարդկային՝ բաժանելով Երիստոսն ու միավորելով որդիու-

նալով բնությունների հատկությունները։ Մի բնություն ասաց էլ մյուս եվտիպեցը՝ Բանի մարմնացումը Կույսից՝ իբրեւ խողովակից խոստովանելով։ Մի բնություն համբավեցին ճշմարիտ մարդեղությունը նմանությունն է «առ չօք» կարծողները, ինչպես երեւութականները։ Մի բնություն ասացին եւ նրանք, ովքեր Բանի մարմնից երկնքից վեցաված խոստովանեցին։ Դարձյալ մի բնություն հռչակեցին Մարկեղոսն ու Փոտիմոսը, որոնք Բանին խոստովանեցին ոչ թե Զորից ծնված՝ «Կույսից զգալիության», այլ Կույսից սկիզբ առած։ Նրանք մարմնացյալ Բանին անան են անց խոստովանեցին, ինչպիսին մարդկային խոսքն է։ Այսպիսի չար հերձվածներին ու այսպես խորհողներին կոչվում է Աստծո եկեղեցին։
Իսկ միավորությունից հետո երկու բնություն խոստովանողները երկու խմբի են բաժանվում։ Ռմանը, ինչպես Նեստորը, Պողոս Սամոսատացին եւ Դիոֆորոսը, Երիստոսին բաժանեցին երկու անձերի, երկու կամքերի, երկու գործերի՝ դավանելով երկու Ռոգի եւ երկու Երիստոս. մեկը՝ Տեր, իսկ մյուսը՝ ծառա, մեկը՝ բնությամբ Աստծո Ռոգի, իսկ մյուսը՝ շնորհի։ Իսկ քաղկեդոնականները թեպետ մի անձ ասացին, սակայն Երիստոսին կրկին բաժանեցին երկու բնությունների, երկու կամքերի եւ երկու գործերի, ինչպես Լեոնը, Փառիսանոսը եւ նրանց համամիտ հերձվածողները։ Սրանք չեն խոստովանում Երիստոսն ու բնությամբ միությունը, այլ միայն անձամբ։ Միևնույն անձն առանց բնության սուս անուն է եւ ոչ Երիստոս, ինչպես Ռոգի, Երիստոս կամ Զիսուս։ Եվ անունները թելով մի են ասում, սակայն անվանք միավորում են երկու Երիստոս՝ աստվածային եւ մարդկային՝ բաժանելով Երիստոսն ու միավորելով որդիու-

Շարունակելի
Պատրաստեց
Սյունի Եր. ԿԱՇԱՐՅԱՆ
Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանի
Ե լսարանի սան

ՄԵՄԱՐՈՐԱՅԻՆ ՈՒՄՆԵՆ

Այն կարելու գործը, որ մենք ձեռք հետ փորձում ենք անել, սիրելի՛ ընդերք ու եղբայրներ, անկասկած, համբերությունն է։ Պատահական չէ, որ մեր Տերը՝ Զիսուս Երիստոսը, հստակորեն ասաց. «Ձեր համբերությամբ պիտի շահեք ձեր հոգիները» (Դուկ. ԻԱ 19)։ Ահա այն մեծագույն առաքիլությունն է ընկած մեր փրկագործության, մեր մնացյալ առաքիլությունների հիմքում։ Այն պետք է ընկալել ոչ միայն բանականությամբ, այլեւ սրտով, որպեսզի իրագործենք մեր կյանքում եւ այդ առաքիլության օգնությամբ էլ հարթահարթ ենք մեր փրկագործության ճանապարհին առկա բոլոր դժվարությունները։
Եթե զննեց ինքնուրու մեզ, ապա կտեսնեք, թե հոգեւոր ինչպիսի տկարության մեջ ենք։ Իրապես մենք շատ տկար ենք։ Միշտ չէ, որ կարողանում ենք համբերությամբ, վեհանձնությամբ տանել այս կամ այն վիշտը, որ Աստծո թողությամբ պատահում է մեզ։
Տեսե՛ք, հենց հիմա մեզ ինչ-որ տրամադրություն է պատել, եւ ինչպես ենք մենք ամի՞շտ պահել կորցնում մեզ, ընկնում փոքրագույն մեջ։ Թուլանում են մեր ձեռքերն ու ոտքերը, անձնատուր ենք լինում՝ ջանքալարով դիմադրել ոչ այս եւ ոչ էլ մնացյալ վիշտ ու ցավերի փորձությանը։ Իսկ ահա սուրբերն ու հոգեւոր հայրերը սրանց նայել են որպես որոշակի բարիքի, որոշակի անհրաժեշտության՝ հանուն մեր փրկագործության։ Զիշենք Պողոս առաքյալի հորդորը։
Նա մեզ ասում է, թե անհրաժեշտ է բազում վշտերով մուտք գործել Աստծո արքայության, ապա վկայաբերում ոչ միայն իրեն,

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

այլեւ մյուս առաքյալներին, որոնք հպարտանում էին իրենց վշտերով, քանզի վիշտը համբերություն է ծնում։ Զամբերությունը արելուս է, արվեստը՝ միախառնություն, իսկ միախառնությունը չի ծանակում։
Ահա տեսնո՞ւմ եք, սիրելի՛ եղբայրներ ու ընդերք, ինչպես են աշխարհի այս կամ այն վշտին նայել հոգեւոր ու աստվածասեր հայրերը, մասնավորապես՝ սուրբ առաքյալները։ Նշանակում է՝ նրանք վշտերի մեջ տեսել են ոչ միայն ինչ-ինչ զրկանքներ, այլեւ անհրաժեշտ արքայական ու ֆիզիկապես իրենց հոգեւոր այս կամ այն փրկությանը։
Եվ եթե մենք նայեց Երիստոսի եկեղեցու մյուս հոգեւոր ճեմարաններին, ապա կտեսնենք, որ նրանք էլ լցված էին վեհանձնությամբ։ Տերն անկասկած օգն էր նրանց։ Պողոս առաքյալն ասում է. «... Երբեք անգամ արգելեցի Տիրոջը, որ ասանային ինձանից հեռացին, բայց Նա ասաց ինձ. «Իմ շնորհից քեզ բավ է, որովհետեւ Իմ գործությունը տկարության մեջ է ամբողջական դառնում» (Բ Կորն. ԺԲ 9)։
Եվ եթե մենք նայեց Երիստոսի եկեղեցու մյուս հոգեւոր ճեմարաններին, ապա կտեսնենք, որ նրանք էլ լցված էին վեհանձնությամբ։ Երբեք բազում վշտերի, մասնավորապես՝ մարմնական տկարությունների, հիվանդությունների պարագայում։
Բերենք երանելի Իսահակի օրինակը։ Երիստոսի եկեղեցու այս մեծ ճեմարանը, ինչպես արդեն ձեռք առացի, խոստովանում, ճեմարան է։ Երբ մի օր՝ կյանքի վերջում, ճեմարանը արդեն լցված էր ծառայողական նրա ծանր հիվանդացած, այդ ժամանակ նրա

մոտ եկավ վանական մի եղբայր եւ նրա համար ունեցիկ պատրաստեց՝ մեջը կարասներ պելեցնելով, ու տվեց նրան. «Աբբա՛ս, Աստված սիրես, կե՛ր»։ Լսեց, թե ինչ պատասխանեց վանականի խնդրանքին՝ բանեցի Իսահակը։ Զանի որ նա խոստովանեց ծովափ եր, ուստի չէր կարող խոսել իր մտքով ընկերոջից նման սիրալիություն ընդունել։ Նա ասաց, ինչպես կանանում է եւս 30 տարի տանել այդ հիվանդությունը։ Ահա լսո՞ւմ եք, սիրելի՛ եղբայրներ ու ընդերք, թե ինչպիսի պատրաստակամություն էր կոփել իր իր մեջ երանելի Իսահակը, որպեսզի կարողանար տանել կյանքի վերջում իրեն պատուհասած ասքաբափի ծանր հիվանդությունը։ «Եւ կցանկանայի՛ր, շեշտում է Նա, 30 տարի շարունակ տանել այդ ցավը»։ Ահա թե ինչպիսին է վեհանձնությունը, որով տոգորված էր Երիստոսի եկեղեցու մեծ ճեմարանը՝ երանելի Իսահակի սիրտը։ Մի օր էլ մենք ձեռք հետ միասին այսպես կանենք Աստծո. «Աստված իմ, մենք պատրաստ ենք ամեն բան տանել՝ եւ հիվանդությունն է՛լ վիշտ»։

Շարունակությունը՝ էջ 8

Վատիկանի դիրքորոշումը «Քույր Եկեղեցիներ» արտահայտության վերաբերյալ

1. «Քույր Եկեղեցիներ» արտահայտությունը հաճախ է հանդիպում էկումենիկ երկխոսությունների՝ հատկապես եպիսկոպոսների ու ուղղափառների միջև երկխոսության ժամանակ, և շարունակական ուսումնասիրության առարկա է հանդիսանում երկու կողմերի համար էլ: Չնայած որ այս արտահայտությունն ունի իր օրինական իմաստը, սակայն դրա երկխոսության կիրառությունը գերիշխող է դարձել էկումենիզմի մասին ժամանակակից գովառեցներում: Հետևաբար Վատիկանի Բ ժողովի եւ ապա պապական Մագիստրալիումի ուսմունքի համաձայն՝ հարկ է պարզել այս արտահայտության ճշգրիտ կիրառությունը: Օգտակար կլինի սկսել կարճ պատմական ակնարկով:

1. Այս արտահայտության ծագումն ու զարգացումը

2. «Քույր Եկեղեցիներ» արտահայտությունը որպես այդպիսին չի հանդիպում Նոր Կտակարանում, սակայն կան «քույր» հարաբերությունների բազմաթիվ օրինակներ, որ գոյություն ունեն տեղական եկեղեցիների միջև քրիստոնեության վաղ շրջանում: Նոր Կտակարանի այն հատվածը, որ ամենագույակ կերպով արտացոլում է այս իրողությունը, հիմնականում երկրորդ թղթի վերջին նախադասությունն է: «Եւ զոգոսն ունեւ են քո ընտրյալ թող որդիները» (Բ Յովհ. 13): Այս ոգոսյաններն ուղղված են եկեղեցական մի համայնքի մյուսին: Այն համայնքը, որ ոգոսյաններ է հղում, իրեն կոչում է մյուսի քույրը:

3. Քրիստոնեական գրականության մեջ այս արտահայտությունն սկսում է գործածվել Արեւելքում, երբ 5-րդ դարում հիմնավորվեց *Pentarchy*-ի գաղափարը, ըստ որի՝ եկեղեցու գլուխ կանգնած են հինգ պատրիարքներ, եւ հռոմի եկեղեցին առաջինն է պատրիարքական այս հինգ եկեղեցիների մեջ: Սակայն այս իմաստով պետք է նշել, որ հռոմի որեւէ քահանայապետ երբեք չընդունեց այս քահանայի հավաստությունը եւ ոչ էլ ընդունեց, որ հռոմի Աթոռին միայն պատկո գերագույնություն պետք է վերապահել: Նաեւ պետք է նշել, որ Արեւելքին բնորոշ այս պատրիարքական կառույցը երբեք զարգացավ Արեւմուտքում:

Ինչպես հայտնի է, հռոմի եւ Կոստանդնուպոլսի միջև տարաձայնություններն ալլելի ուլ շրջանում պատճառ դարձան հաղորդակցության դադարեցման, որոնց «հետեւանքները, որքան հասկանում ենք, ավելի է հեռուն գնացին, քան նախատեսված էին դրանց հեղինակները. նրանց դատապար-

տությունը վերաբերում էր նշված մարդկանց եւ ոչ թե եկեղեցիներին, եւ նրանք նպատակ չունեին վերադառնալ եկեղեցական հաղորդակցությունը հռոմի եւ Կոստանդնուպոլսի աթոռների միջև»:

4. Այս արտահայտությունը կրկին հանդիպում է Երկուստեղային Երկխոս Մետրոպոլիտի (1136 թ.) եւ Հովհաննես Ժ Կամատերու Պատրիարքի (գահակալել է 1198-1206 թթ.) երկու նամակներում, որտեղ նրանք բողոքում են, թե հռոմը, ներկայանալով որպես մայր եւ ուսուցիչ, կվերացնի իրենց իշխանությունը: Իրենց տեսակետին հռոմը միայն առաջինն է դիրքով միմյանց հավասար քույրերի միջև:

5. Վերջին շրջանում Կոստանդնուպոլսի ուղղափառ Պատրիարք Աթենագորաս Ա-ն առաջինն էր, որ կրկին գործածեց «քույր եկեղեցիներ» արտահայտությունը: Ոգոսնեւ լով հիմնականում ԻԳ Պապի կողմից իրեն ուղղված եղբայրական քայլերն ու միություն կոչը՝ նա հաճախ էր իր նամակներում հույս հայտնում, որ մոտ ապագայում հնարավոր կլինի քույր եկեղեցիների միջև տեսնել վերահաստատված միությունը:

6. Վատիկանի Բ ժողովն ընդունեց «քույր եկեղեցիներ» արտահայտությունը՝ նկարագրելով համար մասնավոր եկեղեցիների միջև գոյություն ունեցող հարաբերությունները: «Արեւելքում շատ տեղական եկեղեցիներ են ծաղկում, նրանց մեջ առաջին տեղում են պատրիարքական եկեղեցիները, որոնք հայաբազմակ են իրենց առաքելական ծագմամբ: Հետեւաբար արեւելյան քրիստոնյաների մեջ գերիշխում էր եւ գեղ գերիշխում է բազմանքը՝ հավատքի եւ սիրո հաղորդակցությամբ հավերժացնել այն ընտանեկան կապերը, որոնք պետք է գոյություն ունենան տեղական եկեղեցիների միջև՝ իրենց քույրերի»:

7. Առաջին պապական փաստաթուղթը, որտեղ «քույր» տերմինը վերագրվում է եկեղեցիներին, Պողոս 2 Պապի *Anno in eunte* նամակն է՝ ուղղված Աթենագորաս Ա Պատրիարքին: Արտահայտելով իր պատրաստակամությունը՝ ամեն ինչ անելու «Արեւմուտքի եւ Արեւելքի եկեղեցիների միջև կատարյալ հաղորդակցությունը վերականգնելու համար» Պապը խորցնում էր: «Քանի որ աստվածային սիրո խորհուրդը գործում է բոլոր տեղական եկեղեցիներում, հարկորդ սա չէ ավանդական «քույր եկեղեցիներ» արտահայտության հիմքը, որը տարբեր վայրերի եկեղեցիների կողմից օգտագործվում է միմյանց մասին խոսելիս: Դարձեք շարունակ մեր եկեղեցիներն ապրել են քույրերի նման՝ միասին գումարելով տիեզերածրոցներում, որոնք պաշտպանում են հավատքի ամեն տեսակի աղավաղումներին: Այժմ երկարատեւ բաժանումից եւ երկկողմանի թյուրիմացություններից հետո, ի հեճուկ այն խոչընդոտների, որ ծագել են մեր միջև անցյալում, Տերը մեզ հնարավորություն է ընձեռում վերահաստատվել՝ որպես քույր եկեղեցիներ»:

8. Այս արտահայտությունը հաճախ էր գործածում Հովհաննես Պողոս Բ Պապի իր բազմաթիվ ուղերձներում եւ փաստաթղթե-

րում, որոնցից հիմնականները, ժամանակագրական կարգով, հետևյալն են.

Slavorum Apostoli շրջաբերականում. «Մեզ համար նրանք (Վիրիլ եւ Մեթոդիոս) Արեւելքի եւ Արեւմուտքի քույր եկեղեցիների առաջամարտիկներն են: Նաեւ էկումենիկ խախճառությունների հովանավորներ են, որոնք օգնում են, որ կատարյալ եւ լիարժեք հաղորդակցությամբ եւ աղոթքով ու երկխոսությամբ վերագտնենք տեսանելի միությունը»:

Հովհաննես Պողոս Բ Պապի 1991 թ. մի նամակում՝ ուղղված Եվրոպայի եպիսկոպոսներին, (Ուստի այս եկեղեցիների (Ուղղափառ եկեղեցիների) հետ պետք է զորացնենք հարաբերությունները՝ որպես քույր եկեղեցիներ»՝ օգտագործելով Պողոս 2 Պապի կողմից Կոստանդնուպոլսի Աթենագորաս Ա Պատրիարքին ուղղված նամակում կիրառված արտահայտությունը:

Ut unum sint շրջաբերականում թեման առավել զարգանում է 56 համարում, որն սկսվում է այսպես. «Վատիկանի Բ ժողովից հետո եւ վաղ շրջանի ավանդության լույսի ներքո կրկին սովորույթ է դարձել իրենց եպիսկոպոսի շուրջը հավաքված մասնավոր կամ տեղական եկեղեցիներին դիմել որպես քույր եկեղեցիներ: Դեռ ավելի՛՝ փոխադարձ նույնքանի վերացում»՝ ցավովի կանոնական եւ հոգեբանական խոչընդոտների վերացմամբ, շատ կարտեր քայլ էր լիարժեք հաղորդակցության ճանապարհին»:

Այս հատվածն ավարտվում է այն ցանկությամբ, որ «քույր եկեղեցիներ» ավանդական արտահայտությունը մեզ մշտապես ուղեկցի այս ճանապարհին: Այս մասին կրկին խոսվում է շրջաբերականի 60 համարում. «Բոլորովին վերջերս համատեղ միջազգային հանձնախումբը կարելի էր քայլ ձեռնարկեց Կաթոլիկ եւ Ուղղափառ եկեղեցիների միջև կատարյալ հաղորդակցությունը վերականգնելու մեթոդի խիստ նուրբ խնդիր ուղղությամբ, մի խնդիր, որը հաճախ է վատթարացրել հարաբերությունները կաթոլիկների եւ ուղղափառների միջև: Հանձնախումբն այս խնդրի զրգակն լուծման համար դավաճաբանական հիմք ընդունեց քույր եկեղեցիների վարդապետության մասին ուսմունքը:

II. Ցուցումներ այս արտահայտության գործածության վերաբերյալ

9. Նախորդ պարագրաֆներում ներկայացված պատմական իրույթները ցույց են տալիս այն կարեւորությունը, որը «քույր եկեղեցիներ» արտահայտությունը ձեռք է բերել էկումենիկ երկխոսության մեջ: Սա ավելի է կարեւորում այս տերմինի ճշգրիտ աստվածաբանական կիրառությունը:

10. Փաստորեն, ըստ տույթան, քույր եկեղեցիները բացառապես մասնավոր եկեղեցիներ են (կամ մասնավոր եկեղեցիների խմբեր, օրինակ՝ պատրիարքարաններ կամ մետրոպոլիտություններ): Մտքը է միշտ հստակ լինի, թե երբ է «քույր եկեղեցիներ» արտահայտությունն օգտագործվում այս իմաստով, եւ որ՝ մեկ, սուրբ, առաքելական եւ ընդհանրական եկեղեցին բոլոր մասնավոր եկեղեցիների ոչ թե քույրն է, այլ մայրը:

11. Կարելի է քույր եկեղեցիների մասին խոսել, երբ խոսքը վերաբերում է Կաթոլիկ եւ ոչ կաթոլիկ եկեղեցիներին: Այսպիսով՝ հռոմի մասնավոր եկեղեցին կարող է կոչվել այլ մասնավոր եկեղեցիների քույրը: Սակայն ինչպես նշեցինք վերեւում, չի կարելի, ըստ տույթան, ասել, որ Կաթոլիկ եկեղեցին մի ուրույն եկեղեցու կամ եկեղեցիների խմբի քույրն է: Սա պարզապես տերմինաբանության հարց է, այլ նախ եւ առաջ հարցերը կաթոլիկ հավատքի իմաստարար ճշմարտությունը, այն է՝ Հիսուս Զրիստոսի եկեղեցու միությունը: Փաստորեն գոյություն ունի միայն մեկ եկեղեցի, եւ հետեւաբար հոգեւոր թիվով եկեղեցիներ տեղիքը կարող է վերաբերել միայն մասնավոր եկեղեցիներին:

Հետեւաբար, որպես թյուրիմացության եւ աստվածաբանական շփոթության աղբյուրից՝ պետք է խուսափել այնպիսի արտահայտություններ օգտագործելուց, ինչպիսին է «մեր երկու եկեղեցիները», որը երբեք վերաբերի Կաթոլիկ եկեղեցուն եւ բոլոր Ուղղափառ եկեղեցիներին (կամ մի որեւէ Ուղղափառ եկեղեցու), հոգեւորական եւ ենթադրում ոչ միայն մասնավոր եկեղեցիների մակարդակով, այլեւ հավատամքում դավանվող մեկ, սուրբ, ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցու մակարդակով, որով մթաքանում է եկեղեցու իրական գոյությունը:

12. Ի վերջո, պետք է նաեւ ի մտի ունենալ, որ «քույր եկեղեցիներ» արտահայտությունը բուն իմաստով, ինչպես վկայում է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի ընդհանուր Ավանդությունը, կարող է միայն գործածվել այն եկեղեցական համայնքների համար, որոնք պահպանել են վավերական եպիսկոպոսությունը եւ հաղորդակցությունը:

Անգլերենից թարգմ.
Գայանե ԱՆԵՍՏԱՆՅԱՆ

Մետրոպոլիտ ԻՌԱՆԵ

Սկզբը՝ էջ 7
Վախենում եմ հավատալ, թե մի օր դա իսկապես կասենք: Ո՛հ, ամենի ծիշը՝ երբեք չենք ասի, այլ մշտապես կլենք այն ու վախ: «Տե՛ր Աստված, ախր ո՞ր մեղքիս համար ես ինձ պատժում: Ի՞նչ փոքր իիվանությունն, անգամ մի փոքր գլխացավ, ու մենք արդեն տրտնջում ենք. «Վա՛խ, վա՛խ, Աստված իմ, դժվար է»:

Իսկ ինչպե՞ս ազատվենք դրանից: Միայն տեսնո՞ւմ եք՝ պարզվում է՝ համբերությունն չունենք: Իհարկե, անգամ բնական միջոցներով կարելի է ազատվել իիվանությունից՝ խուսափելով բժշկների արվեստից, սակայն այստեղ ես պետք է ամբողջովին հույսը դնեմ Աստծո նախախնամության վրա: Եթե Աստծուն պետք է բժշկել մեզ բնական

ՎԱՄԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

բուժական միջոցներով, ապա կվերականգնվի մեր մարմնական օրգանիզմը: Իսկ եթե Աստծուն պետք է, որ մենք իիվանության միջոցով ցույց տանք համբերության արիություն, ապա անխորժեշտ է ցուցաբերել Աստծո կամքի հանդեպ վեհանձնություն եւ կատարյալ խոնարհություն:

Միս՝ սիրելի՛ եղբայրներ ու քույրեր, ինչի մասին էի ուզում ձեզ հետ խոսել այսօր: Այս ամենն ասացի ձեզ, որպեսզի ձեռք բերեք համբերության մեծ առաքինություն եւ համբերության մեջ փրկեք ձեր հոգիները: Աստված մեզ կառաջի գնահատան վշտեր, թեւաթափ չլինեն եւ չբուխցնենք մեր ուսքերը, չտկարացնենք մեր սրտերը այն ու վախով, այլ միայն ասենք. «Տե՛ր Աստված,

նշանակում է ձեզ այսպես է հաճո, օգնի՛ր մեզ այս վիշտն արժանապատվորեն տանել, որպեսզի չտկարանան մեր համբերությունը, եւ չզրկվենք երկնային Զո շնորհներից»: Միա այսպես պետք է, սիրելի՛ եղբայրներ ու քույրեր, հոգեպես կատարելագործվել եւ փրկագործության ճանապարհով առաջանալ այնպես, մինչեւ որ Աստված մեզ կանչի Իր մոտ, որպեսզի կարողանանք Աստծո առջեւ կանգնել մաքուր ու արդարացված եւ հոգով ու խոսքով փառաբանենք վսեմ անունը Հոր, Որդու եւ Սուրբ Հոգու այժմ եւ միշտ եւ հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

Թարգմանությունը՝
Սյուզաննա ՎՈՐՆԱՅԱՆԻ

ԵՐԻՍՏՈՆՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Հրատարակիչ՝
«Զրիստոսիս Հայկատան» թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր՝
Աստղիկ Մտամբոյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
ք. Վաղարշապատ, ԶԿ
Հեռախոս՝ (0+321) 54510
Ստոր. տպագր. 16.5.2007 թ.
Տպագրանակ՝ 2500 Գինը՝ 50 դրամ